

Nora Ruhanen

Aino Salo

# ROLLE RÖLLIN TUNNETAIDOT

## Tunnetaitomateriaaleja varhaiskasvatukseen alle 3-vuotiaille lapsille

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomikoulutus

2024



**Kaakkois-Suomen  
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijät	Nora Ruhanen, Aino Salo
Työn nimi	Rolle Röllin tunnetaidot - Tunnetaitomateriaaleja varhaiskasvatukseen alle 3-vuotiaille lapsille
Toimeksiantaja	Yksityinen Päiväkoti
Vuosi	2024
Sivut	61 sivua, liitteitä 14 sivua
Työn ohjaaja	Seija Nissinen

## TIIVISTELMÄ

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkastellaan tunnetaitoja ja tuotetaan tunnetaitomateriaalia. Opinnäytetyö on työelämälähtöinen. Työelämäkumppanimme on mikkeliläinen päiväkoti, jolla on tarve päivittää alle 3-vuotiaiden lasten tunnetaitomateriaalit vastaamaan heidän ikätasoaan ja päivittäisiä toimintahetkiä. Ikäryhmäksi valikoitui alle 3-vuotiaat lapset, sillä heille kohdennettua materiaalia on vain vähän, mutta tunnetaitojen opettelu on hyvä aloittaa jo varhaisista ikävuosista alkaen.

Työn teoreettisessa osuudessa tarkastellaan tunteita, tunnetaitoja, tunnetaitokasvatusta ja alle 3-vuotiaiden lasten tunnekehitystä. Tunnetaitomateriaalin suunnittelussa, kehittämisessä ja tuottamisessa sovelsimme tuotekehityksen prosessia, jossa selvitettiin työelämäkumppanin tarpeet käyttämällä sekä teemahaastattelua että aivoriiheä yhteissuunnittelun työkaluina.

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi tunnetaitomateriaalipaketti, jonka materiaalit koottiin neljän perustunteen *ilo*, *suru*, *viha* ja *pelko* ympärille. Nämä tunteet valikoituivat sillä perusteella, että ne ovat tunteita, joita pieni lapsi pystyy ymmärtämään, tunnistamaan ja sanoittamaan.

Materiaalipaketin sisältö ja materiaalien lopullinen muoto rakentui yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa ja se koostuu tunnelauluista, tunneloruista, tunnesaduista ja -kuvista sekä -pelistä ja värityskuvista. Osa materiaaleista on itse tuotettua, osa valmista materiaalia, joka on koottu listan muotoon. Tarve juuri tämän tyyppisille materiaaleille nousi esiin niin varhaiskasvattajien ryhmähaastattelussa, aivoriihessä kuin suunnittelupalaverissa työelämäkumppanin kanssa.

Luovutimme valmiit materiaalit päiväkodille koekäyttöön kahden viikon ajaksi ja tuon ajan perustella kokosimme palautteen siitä, miten materiaalit vastasivat päiväkodin tarpeisiin ja olivatko ne toimivia arjessa. Materiaalimme todennäköisesti tulevat hioutumaan ja jatkokehittymään käytössä, ja toivomme, että niitä tullaan hyödyntämään myös muissa lapsiryhmissä ja päiväkodeissa.

**Asiasanat:** tunnetaidot, tunnetaitokasvatus, tunnetaitomateriaali, alle 3-vuotiaan tunnekehitys, tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Degree title	Bachelor of Social Services
Authors	Nora Ruhanen, Aino Salo
Thesis title	Rolle Röllli's emotional skills - Emotional Skills Materials for private Early Childhood Education for Children under 3 years of age.
Commissioned by	Private early childhood education in a city of Mikkeli.
Time	2024
Pages	61 pages, 14 pages of appendices
Supervisor	Seija Nissinen

## ABSTRACT

The objective of this thesis was to develop emotional skills material for use at a day care centre in Mikkeli. The commissioner of the thesis needed to update their emotional skills materials for children under three years of age to match their age level. Children under the age of three were selected as the age group, as there was no material for this age group.

The theoretical part of the thesis examined emotions, emotional skills, education of emotional skills, and the emotional development of children under the age of three. A product development process was applied in the development and production of emotional skills materials. To identify the needs of the commissioner, both theme interviews and brainstorming were used as tools for co-design. The result of the thesis was an emotional skills material package, the materials of which were gathered around the feelings of joy, sadness, anger, and fear. The content of the material package was planned in collaboration with the commissioner. The material package contained songs, rhymes, fairy tales, colour images and a game about emotions.

The need for this type of material was brought up in a group interview with early childhood educators and meetings with the commissioner. The finished materials were handed over to the day care centre for a trial use for two weeks. After the trial, feedback was asked on how the materials met the needs of the day care centre and how they were functional in everyday life. The materials are likely to be further developed and be supplemented in use.

**Keywords:** Emotional skills, Emotional skills education, Emotional skills material, Emotional development of children under three years old, Emotional skills in early childhood education

## SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUNTEET .....	7
3	TUNNETAIDOT .....	9
4	ALLE 3-VUOTIAIDEN TUNNE JA TUNNETAITOJEN KEHITYS .....	11
5	TUNNETAITOKASVATUS.....	15
6	TUNNESÄÄTELY .....	17
7	TUNNETAIDOT VARHAISKASVATUKSESSA .....	18
7.1	Tunnetaidot alle 3-vuotiaiden pedagogiikassa .....	19
7.2	Kasvatusyhteistyö.....	21
8	OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TARKOITUS.....	21
9	TYÖN TOTEUTUS .....	22
9.1	Tiedonhaku.....	24
9.2	Tuotekehitys .....	24
9.3	Teemahaastattelu .....	26
9.4	Aineiston keruu ja säilytys .....	27
9.5	Teemahaastattelun toteutus .....	28
9.6	Aineiston analysoimisen perusteet .....	29
9.7	Teemahaastattelun analyysi ja yhteenveto .....	29
9.8	Tunnetaitomateriaalin käytännön toteutuksen vaihe.....	35
9.8.1	Materiaalin luonnostelu .....	35
9.8.2	Aivoriihi eli yhteissuunnittelu .....	36
9.9	Materiaalin tuottaminen, testaus ja arviointi .....	38
10	TUOTOKSEN ESITTELY .....	40
10.1	Värituskuvat ja tunnekuvat.....	41
10.2	Tunnelaulu <i>Jos sul on tunteita</i> .....	42
10.3	Linkkilista tunnelauluista .....	43
10.4	Tunnelorut .....	44

10.5	Sadut .....	46
10.6	Lotto-peli .....	50
10.7	Palaute materiaalista .....	51
11	POHDINTA .....	53
12	TYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS .....	55
	LÄHTEET .....	57

## LIITTEET

Liite 1: Käytetyt tutkimukset -taulukko

Liite 2: Tunnetaitomateriaalin kartoitus -taulukko

Liite 3. Tutkittavien informointilomake Haastattelurunko

Liite 4: Haastattelurunko Tunnetaitomateriaalin kartoitus -taulukko

Liite 5: Yhteissuunnittelupäivän agenda

Liite 6: Arviointilomake

Liite 7: Tunnelorut

## 1 JOHDANTO

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkastelimme lasten tunnetaitoja ja tuotimme tunnetaitomateriaaleja työelämäkumppanillemme, yksityiselle päiväkodille. Työelämäkumppanin kanssa yhdessä neuvotellen ja suunnitellen rakensimme materiaalipaketin vastaamaan heidän tarpeisiinsa eli tukemaan alle 3-vuotiaiden lasten tunnetaitokasvatusta. Tunnetaidot ja tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa on lapsia ja kasvattajia hyödyttävä ja aiheena ajankohtainen sekä kiinnosti meitä molempia tekijöitä. Tietoisuus tunnetaitojen tärkeydestä on 2020-luvulla varmasti saavuttanut kaikki vanhemmat ja kasvattajat. Tunnetaitojen oppimisella on iso merkitys mielen hyvinvoinnin voimavarana, joten niiden varhaiseen opetteluun kannattaa panostaa. Myös Pöyhönen ja Livingston (2020, 27) toteavat, että hyvät tunnetaidot linkittyvät hyvinvointiin ja myönteiseen kehitykseen monin tavoin. Mielestämme tunnetaitojen harjoittaminen on tärkeä ennaltaehkäisevän, varhaisen tuen muoto. Tunnetaitoja voi harjoittaa esimerkiksi erilaisten pelien, tunnetaitokorttien, kirjojen ja ohjattujen tuokioiden avulla. Oppimateriaalia ja ohjelmia tunnetyöskentelyn vahvistamiseen on oman tarkastelumme pohjalta tarjolla paljon, mikä kertoo, että tunnetaitojen harjoittamisen tärkeys on ymmärretty ja tuotu laajempaan tietoisuuteen. Tunnetaitojen pohja luodaan ymmärryksemme mukaan lapsuudessa, joten varhaiskasvatuksen tunnetyöskentelyllä on iso merkitys niiden kehittymisen tukijana. Lisäksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022, 28) todetaan, että lasta tuetaan tunneilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsen tunnetaidot saavat vahvistusta, kun yhdessä heidän kanssaan harjoitellaan havaitsemaan tiedostamaan ja nimeämään tunteita (mts. 28).

Ahosen ja Roosin (2021a) mukaan myös alle 3-vuotiailla on tarve ja oikeuskin saada laadukasta varhaiskasvatusta. Me lähdimme kehittämistyössämme liikelle keskittymällä siihen, millaisia tarpeita alle 3-vuotiaiden ryhmässä oli. Kehittämisen ja koko työmme lähtökohtana toimi täten päiväkodin tarve ja toiveet kehittämisen tuotoksena syntyvälle materiaalille, joka olisi helposti käytettävissä varhaiskasvatuksen arjessa ja joka tukisi päiväkodin arvoja.

Konkreettisenä tuotoksena teimme päiväkodin lapsiryhmälle iän, kehitystason ja ryhmädynamiikan mukaan kohdennetun, heidän päiväkotiryhmänsä tarpeisiin vastaavan materiaalipaketin tunnetaitotyöskentelyyn. Tunteiksi materiaaliin valitsimme perustunteista ilon, surun, vihan ja pelon. Työelämäkumppani teki henkilöstön sisällä kyselyä materiaalista, ja toiveeksi nousi saada helposti käytettävä materiaali, joka kohdentuu juuri alle 3-vuotiaille. Aiempi päiväkodin tunnetaitomateriaali ei varhaiskasvatuksen työntekijöiden, heidän kanssaan käytyjen keskustelujen eikä havaintojemme mukaan soveltunut alle 3-vuotiaiden ikäryhmälle, vaan sitä tuli aina käyttöä varten soveltaa, joka on hankalaa kiireisessä arjessa. Päiväkodilla on ollut tähän saakka tunnetaitomateriaaleina tunnetaitokansio, Pienin Askelin -opetusohjelma, Fanni-kirjasarja 3–8-vuotiaille ja Valterin tunnekuvakortit. Tunnetaitokansion ja muiden materiaalien haasteena on, että materiaalien käyttöönotto arjessa vaatii suurta etukäteisvalmistelua. Toiveena uusille materiaaleille oli, että ne olisivat kätevästi käyttövalmiita arjen toimintaan ja niiden käyttäminen olisi vaivatonta.

## 2 TUNTEET

Tunteet ovat kehon psyykkisfysiologista toimintaa ja ne tuntuvat kehossa erilaisina reaktioina (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet). Tunteet vaikuttavat ihmiseen neljällä tasolla: fysiologisella tasolla, ilmaisun tasolla, sosiaalisella tasolla ja subjektiivisena kokemuksena (Kerola ym. 2007, luku 1: Tunteet – mitä ne ovat?). Tunteet säätelevät keskus- ja ääreishermoston tilaa ja yksilön käyttäytymistä. Aivoissa automaattisesti syntyviin tunteisiin vaikuttavat tilannetekijät, temperamenttityyppi ja kehon reaktiot (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet). Seppänen (2022, 15) kuvailee, että tunteet voivat aiheuttaa fyysisiä tunnereaktioita, kuten sykkeen nousua, hikoilua tai punastumista. Lisäksi tunteilla on psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Tunteet vaikuttavat ihmisen toimintaan ja ovat luonteeltaan lyhytkestoisia, vaikka joskus tunnereaktiot voivat pitkittyäkin. Seppänen (2022, 15) erottaaakin emotion ja mielialan toisistaan niiden keston perusteella. Emootio tai tunne on lyhytkestoinen, tietyn tilanteen herättävä mekanismi, kun taas mieliala on pitkäkestoinen, positiivisesti tai negatiivisesti väritynyt tunteenkaltainen kokemus. Tunteet heijastuvat eri puolille kehoa ja jokainen kokee niitä yksilöllisesti.

Ihminen oppii vähitellen säätelmään tunteitaan (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet.) Aro (2013, 12) toteaa, että tunteiden hyväksyminen ja tunnistaminen ja tunteiden säätely, on ihmiselle kehityksellinen haaste. Tunteet ovat sidoksissa fyysisiin reaktioihin ja näitä reaktioita säätelää autonominen hermosto. Autonominen hermosto jakautuu sympaattiseen ja parasympaattiseen hermostoon. Sympaattinen hermosto reagoi uhkiin taistele tai pakene reaktiolla, jotka tunteina ovat viha tai pelko. Parasympaattinen hermosto taas auttaa rauhoittumaan. (Hay 2019, 7–8.)

Tunteet eivät ole erillinen prosessi, vaan ne vaikuttavat mieleen ja ohjaavat ihmisen toimintaa (Aro 2013, 12). Ihminen ilmaisee tunteitaan, kasvojen, äänen, käsien ja kehon fyysisten reaktioiden avulla (Hay 2019, 5). Emootioista ajatellaan usein, että ne ovat tunteita, jotka osataan tunnistaa ja nimetä niin itsessä kuin muissa. Tällaisia tunteita ovat ilo, viha, pelko, suru, inho ja hämmästyminen, joita pidetään ihmisen perustunteina. (Kanninen & Sigfrids 2012, 78,76.) Näitä perustunteita kutsutaan Saarisen ym. (2023, 74) mukaan myös primaaritunteiksi, ja niitä tuntevat kaikki kulttuurista riippumatta. Näiden tunteiden kehittyminen ei edellytä juurikaan kognitiivisia kykyjä, ja lapsi voi kokea niitä jo hyvin varhain (mts. 74). Primaaritunteet tulevat ja menevät nopeasti ja ovat selkäytimestä nousevia reaktioita tilanteisiin (Kanninen & Sigfrids 2012, 78).

Emootiot voi nähdä prosesseina, jotka yhdistelevät aivoihin tulevaa informaatiota (Kanninen & Sigfrid 2012, 76). Salosen (2017) mukaan tunneprosessi etenee havaitsemisesta, havainnon tulkintaan ja siitä tunnereaktioon ja tunnekokemukseen ja lopulta tunteiden ilmaisemiseen (Seppänen 2022, 20). Havainnointi lähtee liikkeelle suuntaavan emootion ansiosta, joka Kannisen ja Sigfridsin (2012, 76) mukaan on syvempi reagointi aivoissa, joka herää vastauksena ihmisen sisältä ja ulkoa tulevista signaaleista. Tämä suuntaava emootio saa ihmisen ensin kiinnittämään huomion signaaliin ja sitten tulkitsemaan onko signaali hyvä tai huono (mts. 76).

Sekundaaritunteet ovat puolustusreaktioita ajatuksiin tai primääritunteisiin (Kanninen & Sigfrids 2012, 78). Saarisen ym. (2023, 74) mukaan lapsen kognitiivinen kehitys on riittävän kypsä kokemaan sekundaaritunteita vasta noin

kolmannen ikävuoden aikana. Kateutta, syyllisyyttä, häpeää, mustasukkaisuutta ja ylpeyttä pidetään Saarisen ym. (mts. 74) mukaan sekundaaritunteina.

Positiivisia tunnereaktioita ovat ilo ja mielihyvä. Myönteisiä tunnetiloja tulisi kokea päivittäin, sillä ne vähentävät stressiä. Inho taas suojelee ihmistä haitallisilta kokemuksilta, ja se voi ehkäistä myös ei-toivottua käytöstä. Pelko varoittaa vaarasta ja saa välttämään, pakenemaan vaaraa tai lamauttaa. Suru voi olla ikävää tai kaipuuta ja näkyä alakulona ja itkuisuutena tai poissaolevuutena. Viha ja suuttumus on usein hyvin voimakas tunne ja vaikuttaa kehoon ja mieleen kokonaisvaltaisesti. Lapsen voi olla hankala päästä suuttumuksen tunteesta ja rauhoittua. Hämmästys on sekä kielteinen että myönteinen tunne. Yllättävät ja odottamattomat tilanteet synnyttävät hämmästyneisyyttä. Tunnetilat tarttuvat myös toisiin ihmisiin ja aiheuttavat myös vastareaktion muita tunteita. (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet.)

### 3 TUNNETAIDOT

Tunnetaidot ei ole käsitteenä yksiselitteinen ja se rinnastetaan useisiin eri käsitteisiin. Tunnetaitojen yhteydessä puhutaan kirjallisuudessa esimerkiksi sosiaalisesta kompetenssista (Saarinen ym. 2023, 69), sosiaalis-emotionaalisisista taidoista (Ahonen 2017, 16–17) ja tunneälystä, joka Köngäksen (2019, 40–41) mukaan jakautuu nelihaaraiseksi tunneälymalliksi.

Saarisen ym. (2023, 68–69) mukaan sosiaalinen kompetenssi tarkoittaa taitoja, joiden avulla lapsi ohjaa toimintaansa vuorovaikutuksessa toisiin ja sopeuttaa oman käytöksensä tilanteeseen sopivalla tavalla. Sosiaalisen kompetenssin osa-alueet ovat *tarkkaavuus ja toiminnanohjaus*, *kommunikaatiotaidot* ja *sosioemotionaaliset taidot* (Beauchamp & Anderson 2010, Saarisen ym. 2023, 69 mukaan.)

Ahosen (2017, 16) mukaan sosiaalis-emotionaaliset taidot näkyvät lapsella vuorovaikutustapana ja kykyä ilmaista ja käsitellä tunteita. Tärkeimmäksi Ahonen (mts. 18–19) nostaa itsesäätelytaidon, joka on kykyä säädellä kognitiivista toimintaa, käytöstä ja tunteita tilannekohtaisesti. Tunteiden säätelyyn tuloksen lapsi tunnistaa tunteensa, osaa ilmaista ne hyväksytyllä tavalla.

Beauchamp ja Anderson (2010) määrittelevät sosioemotionaaliset taidot: taidoksi tulkinta ihmisten ilmeitä, taidoksi tehdä päätelmiä millaisia syitä toinen käytöksen takana on, taidoksi samaistua toisen tunteeseen eli empatiaksi ja ymmärrykseksi oikeata ja väärästä eli moraaliksi (Saarinen ym. 2023, 69).

Tunneälymallissa on Köngäksen (2019, 40–41) mukaan neljä vaihetta: tunteiden tunnistaminen, tunteiden vaikuttavuus, tunteiden ymmärtäminen ja tunteiden säätely. Köngäksen (2018, 30) mukaan tunneäly on osa älykkyyttä ja synnynnäinen ominaisuus, mutta sen käyttöä voi opetella.

Jalovaara (2005, 95–96) määrittelee tunnetaitojen olevan kykyä havaita ja tunnistaa tunteita itsessä ja muissa, lisäksi nimetä tunteita, ymmärtää, mistä ne kumpuavat, ja kykyä vaikuttaa tunteiden ilmenemismuotoon eli tunnekäyttäytymiseen. Lapsen kohdalla tunnetaitona voidaan pitää kykyä leikkiä kaverin kanssa tai hillitä omia impulssejaan. Tunnetaidot ovat ongelmien, erilaisten tilanteiden ja aggressioiden käsittelykykyä, turhautumisen tunteen sietämistä ja impulssien hallintaa. Tunnetaitona voidaan pitää myös ihmisen taitoa kohdata ja suvaita erilaisia ihmisiä. (Jalovaara 2005, 95–96.)

Tunnetaidot ovat tunteiden säätelyn keinoja, mutta niiden käyttäminen ei tarkoita automaattisesti tunteista puhumista tai niiden korostunutta ilmaisua. toteavat, että tunnetaidot ovat tunteiden tiedostamista ja tilanteen lukemista ja toimimista niin, että tunteet tulevat huomioiduiksi. Tunnetaitoja ilmenetään monella tavalla: kyvyllä osata sanoa ei, vetämällä tiukat rajat, kannustamalla kaveria positiivisella huomiolla tai vaikenemalla tai kiinnittämällä huomion jonkin toisaalle. Nämä kaikki ovat esimerkkejä tunnetaitojen käyttämisestä jokapäiväisissä vuorovaikutustilanteissa. (Lahtinen & Rantanen 2019, 25–26.)

Kiviluote (2019, 5) tiivistää sanoen, että tunnetaidot ovat tunteiden tunnistamista, nimeämistä, ilmaisemista ja säätelyä. Ne ovat tärkeitä elämän perustaitoja, jotka helpottavat meitä tulemaan toimeen itsemme ja toisten kanssa.

Pääsääntöisesti työssämme käytämme käsitettä tunnetaidot, jonka määrittellemme näiden teorioiden pohjalta olevan kykyä tunnistaa tunteita, ilmaista tunteita, kykyä ymmärtää toisten tunteita ja tunteiden itsesäätelytaitoa. Mekin uskomme kuten Ahonen (2017, 17), että tunnetaitojen kehitys jatkuu läpi koko elämän.

#### **4 ALLE 3-VUOTIAIDEN TUNNE JA TUNNETAITOJEN KEHITYS**

Kun puhutaan tunnekehityksestä, Hay (2019, 5) määrittelee sen kolmitasoisesti tunteiden ilmaisemiseksi, tunteiden ymmärtämiseksi (niin muissa kun itsessään) ja tunteidensäätelyksi.

Lapsen ensimmäisiä tunnistettavia tunteita ovat epämieluisuus ja mieltymys. Niiden ilmaiseminen kehittyy ensimmäisen puolenvuoden aikana. Itku on lapsen ensimmäinen reaktio fyysisin tarpeisin. Vanhemmat voivat oppia tunnistamaan lapsensa itkun erisävyt ja näin vastata vauvan tarpeisiin. Lapsen itkuun vastaaminen sensitiivisesti vähentää riskiä myöhemmille käytösongelmille. Vauva kykenee muodostamaan hymyn ilmeenä hyvin varhain. Hymyileminen sosiaalisessa kanssakäymisessä lisääntyy kahdesta kuukaudesta ylöspäin. Nelikuinen vauva voi osata jo nauraa. (Hay 2019, 12–24.)

Hämmästyks voivat tunteena herätä jo vauvaiässä, kun jotakin odottamatonta tapahtuu. Vauvan ilmeistä voi tulkita hämmästyksiä ja aivosähkökäyrässä näkyy vauvojen aivojen reaktio yllättäviin tapahtumiin. (Hay 2019, 23–28.) Inhon tunnetta voi havaita jo hyvin varhain vauvan kasvoilta. Varhaislapsuudessa lapsi ei tunnista inhoa toisen ihmisen kasvoilta, vaan sekoittaa sen johonkin muuhun tunteeseen eritoten vihaan. (Mts. 28, 30.) Pelkokin on hyvin alkukantainen tunne. Pieni lapsi voi pelätä uusia asioita ja ihmisiä ja tarvitsee vanhempaansa tueksi kohdatessaan uusia asioita (mts. 36–37). Vauvojen vihan ilmaus liittyy usein turhautuneisuuteen jossakin tilanteessa. Vihaisuus tunteena vertaisia kohtaan konfliktissa ilmenee viimeisellä neljänneistä ensimmäistä ikävuotta. Toisella ikävuodella vihan ilmaisu voi ilmetä uhmakohtauksissa. (Mts. 55–59.) Vauva ilmaisee surun tunnetta äänenpainoilla ja ilmeillään. Mutta aito suru voi olla vaikea erottaa epämiellyttävyyden tunteesta. Vauva voi esimerkiksi reagoida turhautumiseen surulla tai vihalla ja vasta

myöhemmällä iällä lapsi alkaa reagoimaan pettymykseen surulla. (Mts. 71–72.) Lapsi ilmaisee iloa ja onnellisuutta, kun hän on saavuttanut jotakin esimerkiksi uuden taidon. Varhaisia esimerkkejä ilosta näkyy jo ryömimään op-  
piessa. Kuten aiemmin todettu lapsi nauraa jo varhain, mutta huumorintaju ke-  
hittyy noin 2–3-vuotiaana. 2–3-vuotias voi kertoa jo omia vitsejäkin. (Mts. 77–  
79.)

Canten ym. (2019, 4) kuvaamalla emotionaalisen kehityksen polulla ensim-  
mäisiä askeleita ovat ne, kun vauva alkaa tunnistaa ja erottamaan kasvonil-  
meitä ja oppivat erottamaan positiiviset ja negatiiviset tunteet 9 kk:n ja 2 vuo-  
den välillä. Pieni lapsi tunnistaa positiiviset tunteet helpommin kuin negatiivi-  
set.

Ihminen havainnoi toisten tunteita jo alusta pitäen, jopa vastasyntyneet reagoi-  
vat toistensa itkuun. Ymmärrys, että toisilla on tunteita ja tarpeita, kehittyy en-  
nen kuin ymmärrys, että toisilla on ajatuksia ja uskomuksia. Toisten tunteiden  
ymmärtäminen auttaa lapsia ymmärtämään omia tunteitaan. (Hay 2019, 7.)

Hoffman ym. (2016, 91) kertovat, että tunteiden tunnistaminen kehittyy nope-  
asti varhaislapsuuden (1–3 v) ja leikki-iän (3–6 v) aikana. Tunteiden tunnistam-  
iseen sisältyy sekä omien että toisten tunteiden tunnistamista, hahmotta-  
mista ja huomioimista. Saarisen ym. (2023, 76) mukaan pienillä lapsilla tuntei-  
den tunnistaminen tapahtuu ihmisten kasvonilmeitä havainnoimalla. Tuolloin  
lapsen aivoissa tapahtuu kehitystä kasvonilmeiden tunnistamisesta ja proses-  
soinnista vastaavissa hermoverkoissa.

Toisten tunteet toimivat peilinä omien tunnetilojen ymmärtämisessä. Vauvat ja  
taaperot käyttävät tunteiden tulkitsemisessa lähimpien hoivaajiensa kuten  
vanhempien tai varhaiskasvatuksen aikuisten tunnetilojen peilaamista. (Hoff-  
man ym. 2016, 91.) Pienet lapset saattavat käsitellä tunteitaan kuvitteellisten  
leikkien kautta. Näissä leikeissä lapset käyvät läpi jotain mennyttä jännittävää  
tilannetta tai harjoittelevat tulevaa varten. Noin 2-vuotias kykenee jo kuvitteelli-  
seen leikkiin. (Saarinen ym. 2023, 78, 81.)

Saarinen ym. (2023, 75–76) kirjoittavat, että 2–3-vuotias lapsi pystyy ilmaisemaan tunteita, jotka kertovat lapsen tietoisuudesta itseensä. Lapsen tunne-elämässä tapahtuu tuossa ikävaiheessa laajenemista ja se muovautuu yhä useammin sen pohjalta, mitä toiset ihmiset hänestä ajattelevat.

Erityisesti lapsen kyky tunnistaa tunteita kulkee käsi kädessä lapsen kokonaisvaltaisen kognitiivisen ja kielellisen kehityksen kanssa (Cante ym. 2019, 3). Kielenkehittyminen, itsesäätelyn ja sosiaalisten taitojen kehittyminen varsinkin alle 3-vuotiailla lapsilla on erittäin monipuolista ja nopeaa (Salminen & Salonen 2022, 220). 1,5–2-vuotias pystyy hallitsemaan jo sanoja, joita tarvitaan perustunteiden, kuten ilon, vihan, surun ja pelon ilmaisemiseen (Cante ym. 2019, 4).

Saarinen ym. (2023, 58) toteaa, että pieni lapsi muodostaa oppiessaan skeemoja, jotka ovat sisäisiä malleja. Skeemat ovat ikään kuin muistirakenteita, joissa tiettyyn tilanteeseen, toimintaan tai ärsykkeeseen kuuluu tiettyjä piirteitä. Skeemoissa voi olla malleja esimerkiksi sosiaalisista vuorovaikutustilanteista tai tunnereaktioista. Saarisen ym. (2023, 58) mukaan noin 1,5-vuotias lapsi pystyy muodostamaan pysyviä mielikuvia ja niistä on apua myös tunteiden säätelyyn. Lapsi pystyy esimerkiksi tuomaan mieleen turvallisen kuvan vanhemmasta, vaikka tämä ei olisi paikalla, ja saisi tällä tavalla rauhoitettua itseään (mts. 60). Noin vuoden ikäisen itsesäätely on kehittynyt jo niin, että hän kykenee lopettamaan ei toivotun käytöksen, vaikka voimakkaiden tunteiden itsesäätely on vielä hankalaa (Salminen & Salonen 2022, 223).

Tunteita säädellään sisäisen fysiologisen ja kognitiivisen prosessin avulla ja opittujen sosiaalisten sääntöjen avulla. Perhe ja kulttuuri määrittää sen mikä on sosiaalisten sääntöjen mukaan sallittua tunneilmaisua. (Hay 2019, 5.) Jo 6–9 kuukautta vanha lapsi alkaa säätelämään tunteitaan sosiaalisen mallintamisen avulla, jolloin lapsi seuraa aikuisen reaktiota ja kasvonilmeitä ja tekee sen perusteella tulkinnan, onko tilanne hyvä vai onko syytä huoleen (Saarinen ym. 2023, 77).

Hoffman ym. (2016, 70–71) kirjoittavat, että lasten muisti, tarkkaavaisuus ja ajattelu kehittyvät voimakkaasti koko lapsuuden ajan. Tehtävän luonne ja lapsen omat ominaispiirteet vaikuttavat luonnollisestikin siihen, kuinka lapsi kiinnostuu ja jaksaa toimia tehtävän parissa. On syytä huomioida, että 1,5-vuotiaan ja 4-vuotiaan muistissa on eroja: pienempi pystyy prosessoimaan vain yhtä asiaa kerrallaan, kun taas 4-vuotiaalle voi antaa jo kolmevaiheisen, yksinkertaisen ohjeen. (Saarinen ym. 2023, 63.) 3-vuotiaalla tarkkaavaisuutta säätelevät aivoalueet eivät ole Hoffmanin ym. (2016, 70–71) mukaan kehittyneet kuusivuotiaan tasolle.

Kurjen (2017, 29) mukaan jo toisen elinvuotensa aikana lapsi alkaa myötäilemään ulkoisia kehotuksia ja ovat kasvavassa määrin tietoisia sosiaalisista säännöistä ja tilanteiden vaatimuksista. Lapset ikään kuin omaksuvat ymmärrystä siitä, kuinka toisten tunteita voi ymmärtää ja osallistuvat spontaaniin auttamiseen, jakamiseen ja lohduttamiseen. Yksilölliset eroavaisuudet näissä piirteissä tulevat esiin monesti selkeästi jo hyvin varhaisessa iässä. Saarinen ym. (2023, 68) toteavat, että alle 3-vuotiaiden lasten sosiaaliset valmiudet ovat rajallisemmat kuin vanhemmilla lapsilla.

Siihen, millaisia tunteita lapselle tilanteeseen herää, vaikuttaa hänen kognitiivinen kehityksensä ja näin olen käsitys tapahtumista (Aro 2013, 13). Pienten lasten tunteiden herääminen voi olla myös epäloogista, sillä he eivät välttämättä hahmota syy-seuraussuhteita ja koska ajattelu on minäkeskeistä. Pienelle lapselle tilanteiden ohimenevyys voi olla myös seikka, jota hän ei hahmota, ja tunteet saattavat nousta hyvin erilaisissa tilanteissa kuin aikuisella. Esimerkiksi palikkatornin kaatuminen tai vaatteiden likaantuminen voivat lapsesta tuntua ylitsempääsemättömiltä ja aiheuttaa aikuisen silmissä lapsessa yliimitoitettun tunnereaktion. (Saarinen ym. 2023, 76.) Salmisen ja Saarisen (2022, 224) mukaan lapsilla aggressiivisuus ja impulsiivisuus ovat koholla 2–3 vuoden ikäisenä ja sen jälkeen ne alkavat laskemaan hiljalleen. Vasta noin 4-vuotiaana lapsella on aikuisten tunteiden säätelykeinoihin verrattavia strategioita (Saarinen ym. 2023, 78).

Vanhempien tavalla olla vuorovaikutuksessa on iso merkitys siinä, millaiseksi lapsen tunne-elämä kehittyy (Saarinen ym. 2023, 76). Ahosenkin (2017, 17)

mukaan lapsen tunnetaitojen kehitykseen vaikuttaa lapsen ja hänen sosiaalisen ympäristönsä vuorovaikutus. Mäkisen (1999, 297) mukaan siihen mennessä, kun lapsi täyttää kolme vuotta, hänelle on elintärkeää saada reaktioita vuorovaikutuksesta ympäröivän maailman kanssa. Liikkumisen perusta, aistien toiminta, ihmisten sosiaalinen ympäristö ja riittävän turvallinen tunnevuorovaikutus vievät lapsen kehitystä eteenpäin. Cante ym. (2019, 2) kirjoittavat, että tutkimukset osoittavat, että lapsen ensimmäiset elinvuodet ovat merkittävässä asemassa opettamaan lapselle, kuinka vuorovaikuttaa ja rakentaa myönteisiä ihmissuhteita ikätovereiden kanssa.

Yksi erilaisten tunteiden viriämiseen vaikuttava tekijä on lapsen temperamentti. Temperamentti vaikuttaa siihen, miten herkästi positiivisia tai negatiivisia tunteita lapselle syntyy. (Saarinen ym. 2023, 76.) Temperamentti on lapselle synnynnäinen ominaisuus, jota kasvatusta ei muuta, mutta lasta voidaan tukea kasvatuksen avulla huomioimaan toisia ja ilmaisemaan itseään sosiaalisesti hyväksytyillä tavoilla (Ahonen 2017, 17).

Joillakin lapsilla on haasteita tunnesäätelyssä ja vuorovaikutustaidoissa ja tämä aiheuttaa ristiriitoja varhaiskasvatuksessa (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet). Näitä sosioemotionaalisia haasteita voidaan lapsen kehityksessä havaita ja ennustaa tutkimuksien mukaan jo hyvin varhain. Samoissa tutkimuksissa on myös todettu, että kielenkehitys on yhteydessä sosioemotionaaliseen osaamiseen. (Rajalin ym. 2021; Rautakoski ym. 2021.) Tunnereaktiot eli emootiot näkyvät ilmeissä, eleissä ja äänenpainossa, mutta osa lapsista ei ole oppinut tunnistamaan näitä tunnereaktioita. Jos lapsella on tunnesäätelyn vaikeuksia tai muita puutteita tunnetaidoissa, tarvitsee hän systemaattista ja suunnitelmallista tukea oppiakseen tunnetaitoja. (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet.)

## **5 TUNNETAITOKASVATUS**

Kiviluote (2019, 22) sanoo, että tunnetaitojen oppimisella varhaislapsuudesta alkaen on useiden tutkimusten mukaan hyötyä lapselle. Tunne-elämän ongelmat ovat usein liitoksissa koulunkäynnin – ja oppimisen vaikeuksiin. Usein lapsilla, joilla on oppimisvaikeuksia, on myös vaikeuksia tunnistaa ja ymmärtää

muiden tunteita. (Mts. 22.) Köngäs (2019, 8) kirjoittaa, että varhaislapsuuden, lapsuuden ja nuoruuden aikana ihminen rakentaa pohjan koko loppuelämänsä tunnekäyttäytymiselle. Näin ollen lapsen kasvattajilta toivotaan, että he pystyisivät tarjoamaan lapselle hänen ikätasoaan vastaavaa tunneälykkyyttä kehittävästä materiaalista. Kun näin tapahtuisi, lapsen aivoihin rakentuisivat yhtälöt, jotka mahdollistaisivat lapsen hyvinvointia tukevat positiiviset reaktiotavat hänen loppuelämäkseen. Lapsi siis oppisi erittelemään erilaisia tunnetiloja, sanoittamaan tunteitaan, luottamaan ympäristöönsä ja itseensä, muodostamaan vakaita kiintymyssuhteita ja tulkitsemaan syy-seuraussuhteita. Jalovaara (2005, 97) jatkaa, että tunnetaitojen opettelu on luontaista toiminnallisina menetelmin. Ryhmätyöskentely antaa mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja ja kokeilla toisen asemaan asettumista. Salminen ja Salonen (2022, 224) toteavat, että vertaisryhmässä lapsi oppii sietämään pettymyksiä ja empatiaa.

Lajunen ym. (2016, 11) kirjoittavat, että tunne- ja turvataitokasvatuksella on positiivinen vaikutus lapsen itsetuntemukseen, itsearvostukseen, itseluottamukseen, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja hyviin ihmissuhteisiin. Lahtinen ja Rantanen (2019, 26) täydentävät, että tunnetaitoja käytetään aina, kun yritetään vaikuttaa siihen, miltä jostakin ihmisestä tai sinusta itsestäsi tuntuu.

Kannisen ja Sigfridsin (2012, 81) mukaan mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän hän tarvitsee aikuista, johon voi peilata tuntemuksiaan ja itseään. Näin ollen varhaiskasvatuksessa onkin tärkeä tukea tunnetaitojen kehitystä varhaisessa vaiheessa. Lapsen oppiessa nimeämään ja tunnistamaan tunteitaan hän oppii myös ymmärtämään ja hallitsemaan itseään (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet).

Tutkimuksessa tunnetaitojen opetuksen vaikutuksesta todetaan tunnetaitojen opettamisen olevan merkittävää. Tunnetaidoilla on tutkimuksen mukaan myös vaikutusta lapsen myöhempään akateemiseen oppimiseen ja motivaatioon. (Coombs Richardson ym. 2009.) Tunnetaitojen opettaminen on tärkeä tuki myös niille lapsille, joilla on sosioemotionaalaisia vaikeuksia, sillä tunteiden tunnistamisen oppiminen vähentää riskiä väkivallan käytölle. (Kiviluote 2019, 22–24.) Kanninen ja Sigfrids (2012) lisäävät tähän listaan, että hyvät tunnetaidot omaava lapsi on suosituimpi kaverien kesken ja sairastaa vähemmän.

Cante ym. (2019, 2–11) toteavat toistuvasti, että lapsen kyky asettua toisen asemaan, kielellinen lahjakkuus ja hyvät tunnetaidot ovat kaikki tekijöitä, jotka heijastuvat positiivisesti niin koulumenestykseen, sosiaalisiin suhteisiin kuin itsetuntoonkin. Näin ollen voimme todeta, että tunnetaitojen oppimisella on suuri merkitys ihmisen myöhemmässä elämässä.

## 6 TUNNESÄÄTELY

Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta ja opetusta voidakseen oppia säätelemään omia tunnetilojaan (Sandberg 2023, osa 4: Tunnesäätelytaidot ja vaikeudet). Hoffman ym. (2016, 90) kirjoittaa, että lapset saattavat ilmaista tunteita hyvinkin voimakkaasti. Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan itsesäätelyä, joka on yksilön tunnereaktioiden ja ulospäin näytettävien tunteiden säätelyä. Tunnesäätelyllä voi kontrolloida negatiivisten tunnetilojen voimakkuutta tai voimistaa ja ylläpitää positiivisia tunnetiloja. Temperamentti vaikuttaa yksilön kykyyn tunnesäätelyyn, jolloin osa lapsista tarvitsee toisia enemmän tunnesäätelyn harjoittelua. (Mts. 90.)

Aikuinen voi toimia lapsen kanssa tunteiden kanssasäätelijänä esimerkiksi mallintamalla, jolloin kasvattaja näyttää esimerkkiä puhuen rauhallisesti tai näyttäen, miten tilanteessa voisi toimia (Koivuniemi ym. 2021, 268–269). Aikuiset voivat Hoffmanin ym. (2016, 90) mukaan tukea lapsen tunnesäätelyä rauhoittamalla, rohkaisemalla ja tunteita sanallistamalla. Tunnetilojen sanallistaminen on Hoffmanin ym. (2016, 90) mukaillen sitä, kun aikuinen havaitsee, ymmärtää lapsen tunteita ja pukee sen sanoiksi: ”Sinua taitaa nyt harmittaa, kun emme päässeetkään uimahalliin”. Tunteiden säätelyn kyvyt kehittyvät lapsella vähitellen, mutta säätelykykyjen oppiminen on pitkä prosessi, johon kuuluu myös hankalia tunnehetkiä. Esimerkiksi kulttuurilla ja stressillä on vaikutuksia siihen, miten säätelemme tunteita, ja stressaavat tilanteet saattavat aikuisillakin johtaa siihen, että tunteiden säätely pettää. (Mts. 90.)

Aikuinen voi auttaa lasta tunteen kanssasäätelijänä myös ohjaamalla tätä tunnekokemuksen säätelyssä ja ilmaisussa. Lasta voidaan myös auttaa ymmärtämään tilanteen asiayhteyttä ja toisten ihmisten tavoitteita tilanteessa ja näin auttaa lasta ymmärtämään omia ja toisten tunteita. (Koivuniemi ym. 2021,

269.) Jos taas lapsi ei saa tukea aikuiselta tunteiden säätelyyn reagoi hän alkukantaisesti (Köngäs 2018, 127).

Lapsen kasvaessa sosiaalinen oppiminen vaikuttaa tunteiden säätelyyn. Lasta ympäröivä kulttuuri vaikuttaa tähän oppimiseen ja kulttuurissa sosialisatio eroaa usein tyttöjen ja poikien kohdalla. Myös selviytymismallit vaikuttavat tunteiden säätelyyn. Ihminen säätelee tunteitaan stressin alaisena selviytymisstrategioillaan. Selviytymisstrategia voi olla ongelmakeskeinen tai tunnekeskeinen. Ongelmakeskeisessä mallissa henkilö yrittää selvittää ongelman, kun taas tunnekeskeisessä mallissa yrittää harhauttaa itseään tai parantaa oloaan korvikkeilla. (Hay 2019, 8.)

## 7 TUNNETAIDOT VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatus on määritetty varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 2. §) suunnitelmalliseksi toiminnaksi ja tavoitteelliseksi kasvatukseksi, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (Opetushallitus 2022) varhaiskasvatuksen tavoitteita ovat lapsen oppimisen edellytysten tukeminen, elinikäisen oppimisen edistäminen ja tasa-arvoista koulutuksen toteuttamista inklusiivisilla periaatteilla. Leskisenojan (2019, 29) mukaan varhaiskasvatuksen aikana rakentuu lapsen hyvinvoinnin, kehityksen, motivaation ja oppimisen ilon perusta. Varhaiskasvatuksessa rakennetaan perustaa lasten *laaja-alaiselle osaamiselle*. Nämä osa-alueet tulee ottaa huomioon kaikessa toiminnassa läpileikkaavasti. Yksi laaja-alaisen oppimisen alueista on *itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*, ja siinä yhtenä osana on lasten tunneilmaisu ja itsesäätelytaidot. (Opetushallitus 2022.) Koivuniemi ym. (2021) mukaan tunteidensäätelytaitojen kehittyminen vaatii muun muassa tunteiden tunnistamisen kykyä ja varhaiskasvattajien tukea ja kasvattajien omaa esimerkkiä empaattisesta ja muita huomioivasta käytöksestä. Koivuniemi ym. (2021) tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajien kouluttamisella on vaikutusta siihen, miten he suhtautuvat tunnetaitojen tärkeyteen varhaiskasvatuksessa. Sandbergin (2023 osa 4: Tunesäätelytaidot ja vaikeudet) mukaan tulee varhaiskasvatuksessa aktiivisesti opettaa ja pedagogisesti tukea tunnetaitoja.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022, 24–25) sanotaan, että varhaiskasvatuksen vahvuus on, että se painottuu pedagogisesti yhdistellen kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Pedagogiikka onkin Ahosen ja Roosin (2021a) mukaan läsnä jokaisessa arjen hetkessä, niin päivälevolla kuin leikkimateriaalin pukeutumishetkessä. Salmisen ja Salosen (2021, 9) mukaan myös pienten ryhmissä toteutetaan kokonaisvaltaista pedagogista toimintaa.

### **7.1 Tunnetaidot alle 3-vuotiaiden pedagogiikassa**

Jotta voisi olla tukemassa pienen lapsen oppimista, tulisi tietoisesti panostaa tähän ja ymmärtää lasten tavasta oppia, sanovat Ahonen ja Roos (2021a). Pieni lapsi on luontaisesti utelias ja jäljittelee kaikkea, mitä ympärillään näkee ja kokee. Palkintona lukuisista toistoista lapsi saa uusia taitoja ja oppimisen iloa. (Mt.) Hännikäinen (2016, 2) kirjoittaa, että kolme ensimmäistä elinvuotta ovat merkittäviä lapsen emotionaalisen, sosiaalisen, kognitiivisen ja psykologisen kehityksen kannalta. Lapsi saa näiden vuosien aikana pohjan itseluottamukselleen, luottamukselle toisiin ihmisiin ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen.

Ahosen ja Roosin (2021a) mukaan oppimista tapahtuu lapsilla jokaisessa arjen hetkessä. Etenkin pienillä lapsilla oppiminen on kokonaisvaltaista ja liittyy tiiviisti arkisiin toimintoihin. Pienempien lasten ryhmässä turvallisuuden tunteen kannalta tärkeiksi asioiksi nousevat pysyvät, tutut aikuiset, pieni ryhmäkoko ja lämmin, hoivaava ilmapiiri. Pieni lapsi tarvitsee paljon aikuisen huolenpitoa ja läheisyyttä. Paras keino suojata lasta kuormitukselta on sensitiivinen aikuinen, joka on lapsen tukena säätelemässä tunnekokemusta. Pienten lasten kanssa toimivien varhaiskasvattajien yksi tärkeimmistä tehtävistä onkin olla lasten rinnalla heidän tunteidensa kanssasäätelijöinä, koska pienillä lapsilla itsesäätelytaidot ovat kehitysvaiheessa.

Sensitiivinen vuorovaikutus onkin laadukkaan pedagogian perustus (Ahonen & Roos 2021b, 57). Lapsen emotionaalisen kehityksen tukeminen on olennainen osa pedagogiikkaa. Lämpö, läheisyys, hellyys, huolenpito ja sylissä pitäminen ovat asioita, joita jokainen lapsi tarvitsee. (Alijoki & Pihlaja 2016, 268.) Kasvattajat voivat luoda lapselle turvaa ottamalla heitä syliin ja ottaa vastaan lasten tunneviestejä. Aikuisten johdonmukainen tuki, lämmin vuorovaikutus ja

sensitiivisyys auttavat taaperoita säätelemään omaa toimintaansa ja näin vähentämään ongelmakäyttäytymistä. (Salminen & Salonen 2022, 225.) Lehtovirran ja Peltolan (2012, 133–134) mukaan lapsen tunteiden kehitys edellyttää vuorovaikutusta. Tunteiden kehittyessä lapsi opettelee ennakoimaan tunnetiloja ja arvioi vuorovaikutustilanteiden luonnetta. Lapselle onkin tärkeää, että hänen ympäristönsä aikuiset toteuttavat vuorovaikutusta johdonmukaisuutta ja toistuvuutta mukaillen, se luo lapselle turvaa (mts. 133–134).

Lapsia tulee ensin ohjata tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan, tämä auttaa lasta oppimaan hallitsemaan tunteitaan itsenäisesti (Vienola 2004, Vienola 2016, 170 mukaan). Kasvattajan tulee tuntea lapsen kehitysprosessi, että hän voi ohjata lapsen emotionaalista kehitystä. Lapsen empatiataidot voivat kehittyä, kun lapsi itse kokee tulevansa ymmärretyksi ja hyväksytyksi tunteidensa kanssa. Kasvattajien antama ohjaus voi vaikuttaa tunteiden ilmaisun, tunnistamisen ja sanallistamisen sekä hallinnan oppimisen prosesseihin. Tunteiden tunnistamista ja nimeämistä voi tukea harjoittelemalla niitä arjessa draaman ja taiteiden avulla. (Alijoki & Pihlaja 2016, 269.) Koivuniemen ym. (2021, 266) mukaan lasten tunnesäätely harjoittelu tulee viedä niihin tilanteisiin, joita lapset kokevat päivittäin, jotta he voisivat omaksua ja soveltaa taitoja käytännössä. Köngäs (2018, 201) on samoilla linjalla ja korostaa, että tunne opetus tulee olla tilanteessa, sillä myöhemmin tilanteeseen on vaikea samaistua ja opetus menee ohi.

Alle 3-vuotiaille lapsille harjoitteita ja materiaaleja suunniteltaessa on tärkeää huomioida millä tasolla heidän kehityksensä on. Kognitiivisten toimintojen osalta on tärkeä pitää mielessä, kun suunnittelee materiaaleja alle 3-vuotiaiden lasten ohjattuihin tuokioihin, että muisti, tarkkaavaisuus ja ajattelu kehittyvät voimakkaasti koko lapsuuden ajan (Hoffman ym. 2016, 70–71). Alle 3-vuotiaan tarkkaavuuden suuntaavuus ja ylläpito eivät yllä kouluikäisen tasolle. 2-vuotias pystyy ylläpitämään keskittymistään yhteen ärsykkeeseen muutamista minuuteista kymmeneen minuuttiin. (Saarinen ym. 2023, 60.) Lapsella on ikäkauteensa ominaisia leikkejä, mikä on myös syytä huomioida tunnemaateriaaleja suunniteltaessa (Saarinen ym. 2023, 80–87). Lapsen sosiaalisten taitojenkin kehitys on alle 3-vuotialla vielä aluillaan, joten lapsilta ei voi tuossa

ikävaiheessa odottaa sellaisia sosiaalisia taitoja, jotka eivät ole ikäkaudelle ominaisia (Saarinen ym. 2023, 68).

## **7.2 Kasvatusyhteistyö**

Myös kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää varhaiskasvatuksessa (Ahonen & Roos 2021b, 31–34). Kannisen ja Sigfridisin (2012, 133) mukaan hyvässä kasvatusyhteistyössä ymmärretään vanhemmuuden rooli lapsen tärkeimpänä ihmissuhteena ja pyritään tukea vanhempia ymmärtämään lapsen tarpeita ja kehitysvaiheita. Mitä nuorempa lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa sitä enemmän tarvitaan yhteistyötä kodin ja päiväkodin välillä. Pienelle lapselle tutut käytännöt tulee kirjata ylös ja niitä tulee toteuttaa koko henkilökunnan voimin. Hyvä aloitus luo pohjaa luottamussuhteen rakentumiselle lapsen ja hoitajien välille. (Helenius & Lummelahti 2018, 168.) Myös pienten lasten vanhemmille on tärkeää varhaiskasvattajien sensitiivinen läsnäolo ja hyvä vuorovaikutus, sillä vanhemmat saattavat tarvita tukea (Salminen & Salonen 2022, 225). Vanhempien omat tunnetaidot ovatkin suuressa roolissa, miten lapset oppivat tunnetaitoja (Kanninen & Sigfridis 2012, 75). Joten voimme todeta, jotta lapset voisivat oppia tunnetaitoja tehokkaasti, vaatii se hyvää yhteistyötä vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä ja hyviä tunnetaitoja kaikilta lapsen kasvattajilta itseltäänkin.

## **8 OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TARKOITUS**

Opinnäytetyön tehtävänä oli mahdollistaa tunnetaitojen opettaminen alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä. Opinnäytetyömme tavoite oli vastata yhteistyöpäiväkotimme tarpeeseen helposti käytettävästä materiaalista tunnetaitokasvatuksen toteuttamiseen heidän alle 3-vuotiaiden lasten ryhmäänsä. Opinnäytetyömme tarkoitus oli tuottaa materiaali tähän tarpeeseen. Materiaalin kehittäminen toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallinen opinnäytetyö on tutkimuksellinen tapa kehittää ja sen tavoitteena on synnyttää kohderyhmän tarpeita palveleva kokonaisuus (Kostamo ym. 2022, 11). Kehittämisen menetelmänä käytettiin tuotekehitystä.

Alkuvaiheen keskusteluissa työelämäkumppanin kanssa nousi esille tarve saada arjessa helposti käytettävissä olevaa materiaalia, joka on käyttövalmista ilman suurta vaivaa. Materiaalit olisivat apuna tunnetaitotuokioiden pitämisessä. Työelämäkumppanimme toiveena oli, että alle 3-vuotiaille suunnatun materiaalin tunteet olisi rajattu neljään tunteeseen, ilo, suru, viha ja pelko, joita pienetkin lapset voivat heidän mukaansa ymmärtää.

Työmme tuottama lisäarvo tuli siitä, että yhteistyöpäiväkodissämme ei ollut alkukartoituksen mukaan olemassa valmista tunnetaitomateriaalia alle 3-vuotiaille lapsille. Lisäksi koska varhaiskasvatuksen, niin yksityisen kuin kunnallisen määrärahoja on jouduttu kiristämään, hyötyi päiväkotimme siitä, että toteutimme heille valmiit, heidän tarpeisiinsa kustomoidut materiaalit ilman kustannuksia. Valmista materiaalia on tarjolla paljon, varsinkin isommille lapsille, mutta niiden kustannukset ovat isoja, eivätkä ne ole kohdennettuja juuri tämän ryhmän tarpeisiin. Koska varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttavat ne resurssit, muun muassa materiaalit, mitä käytettävissä on pitää materiaalien olla tarpeiden mukaisia (Repo ym. 2019, 161).

Kehittämistiimiimme kuuluivat me opinnäytetyön tekijät Nora Ruhanen ja Aino Salo. Mukana yhteistyössä olivat yhteyshenkilömme, yksityisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettaja, ja alle 3-vuotiaiden lasten ryhmän henkilökuntaa.

## **9 TYÖN TOTEUTUS**

Aloitimme opinnäytetyöprosessin syksyllä 2023. Olimme yhteydessä yhteyshenkilöön päiväkodissa ja teimme alkukartoitusta siitä, mikä tarve päiväkodilla on työllemme. Päiväkodilla oli tarvetta erityisesti alle 3-vuotiaiden tunnetaitomateriaalille.

Työn suunnitelmavaiheessa kokosimme tietoperustaa aiheesta ja valitsimme materiaalin kehittämisen menetelmäksi tuotekehitysprosessin.

Teimme omaa hakua ja kartoitimme, kuinka paljon löytyi valmista tunnetaitomateriaalia alle 3-vuotiaille lapsille (liite 2). Hakumme perusteella iso osa materiaaleista soveltui isommille lapsille, mutta joitakin materiaalikonaisuuksia pienemmillekin lapsille löytyi.

Tutustuimme myös Mikkelin kaupungin varhaiskasvatuksen internetsivuihin ja huomasimme sieltä löytyvän menetelmiä tunnetaitotyöskentelyyn alle 3-vuotiaille lapsille (Mikkelin kaupunki s.a). Ajattelemmme olevan perusteltua, että lapset saavat yhdenvertaista ja tasalaatuaista tunnetaitokasvatusta kunnasta tai varhaiskasvatuksen tarjoajasta riippumatta. Pienillä toimijoilla, jollainen työelämäkumppanimme on, on kuitenkin usein vähemmän resursseja kuin kaupungin kokoisella organisaatiolla, joten tässäkin suhteessa teimme tärkeää työtä, johon yksityisillä päiväkodeilla itsellään ei välttämättä olisi ollut irrottaa aikaa eikä resursseja. Tuottamamme materiaalin käyttäjinä hyötyvät työssään päiväkotit ja siellä etenkin pienten lasten ryhmän varhaiskasvatuksen aikuiset. Vähintään yhtä suuria hyötyjiä ovat kuitenkin lapset, sillä tunnetaitomateriaaleja käytetään lasten tunnetaitotyöskentelyn tukemiseen. Voisi siis sanoa, että tuotoksellamme oli kaksi kohderyhmää: sitä ohjaavat aikuiset ja työskentelyn kohderyhmä eli lapset. Voisi ajatella, että välillisesti lasten tunnetaitojen tukeminen heijastuu lapsen koko elinpiiriin ja hänen ihmissuhteissaan aina lapsuudesta aikuisuuteen, joten hyödynsaajia löytyy tämän ajatuksen mukaisesti hyvinkin paljon. Toivomme myös, että muutkin päiväkodit saavat hyödyntää ideapakettiamme, jotta hyödynsaajien määrä maksimoitaisiin. Varhaiskasvatijat voivat halutessaan myös jakaa hyviksi havaitsemiaan menetelmiä eteenpäin lasten vanhemmille, sillä menetelmät eivät kulu käytössä.

Karvin tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksessa on tarvetta henkilökunnan lisäkoulutukseen, jotta he voisivat varhaiskasvatuksen suunnitelmien mukaan toteuttaa pedagogista toimintaa alle 3-vuotiaille (Repo ym. 2019). Varhaiskasvatuksen henkilökunta koki pedagogisen dokumentoinnin ja tunnetaitojen kehittymiseen keskittyvien täydennyskoulutusten tukevan vasun toteuttamista (mts. 68). Tästäkin näkökulmasta työmme tukisi varhaiskasvatuksen henkilöstön tarvetta oppia lisää siitä, miten toteuttaa toimintaa alle 3-vuotiaille.

## 9.1 Tiedonhaku

Keskeisiksi käsitteiksi työssämme nousivat *tunnetaidot, tunnetaitokasvatus ja tunnetaidot varhaiskasvatuksessa* sekä *tunteet ja alle 3-vuotiaan tunnekehitys ja tunnetaitomateriaali*.

Hakusanoina tutkimuskirjallisuutta ja muuta lähdemateriaalia etsiessämme käytimme *tunteet, tunnetaidot, tunnetaitokasvatus, tunne-elämän kehitys, tunnetaidot varhaiskasvatuksessa, tunnetaitomateriaalit, tunnetaidot, sosiaalioemotionaaliset taidot, sosiaalioemotionaalinen kehitys varhaislapsuudessa, tunnetaitojen kehitys varhaislapsuudessa, emotional skills ja emotional education*.

Teimme tiedonhakua esimerkiksi Kaakkurin tarkennetulla haulla, jossa käytimme hakusanoja, *tunteet, tunnetaidot AND lapset, Tunnetaidot AND varhaiskasvatus ja tunnetaitomateriaali, alle 3-vuotiaan varhaiskasvatus*. Finnan tarkennetusta hausta hakusanoilla *tunnetaidot AND tunnetaito-opetus, tunteet AND teoria: teoria AND opetus, alle kolmevuotiaiden pedagogiikka*. Journal.fi -hakukoneesta teimme hakua näillä samoilla hakusanoilla. Tiedonhaku tuotti meille paljon hyödyllisiä vertaisarvioituja artikkeleita, pro gradu -tutkielmia, väitöskirjoja ja muita tieteellisiä julkaisuja. Lisäksi teimme Theseuksesta hakua esimerkiksi hakusanoilla *tunnetaidot ja tunnetaitomateriaalit, tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa ja alle 3-vuotiaiden tunnetaitokasvatus*. EBSCO -hakukoneella teimme hakua erityisesti englanninkielisestä materiaalista hakusanoilla *emotional skills AND young children emotional skills AND emotional education* ja haulla *emotions AND theory AND children*. Hakua kirjoihin teimme myös paikallisista kirjastoistamme hakusanoilla *tunnetaidot, tunnetaidot varhaiskasvatuksessa* ja niin edelleen.

## 9.2 Tuotekehitys

Sovelsimme tunnetaitomateriaalin kehittämiseen tuotekehityksen lähestymistapaa. Kehittämismenetelmänä käytimme tuotekehityksen mallia. Windahl ja Välimaa (2012, 9) toteavat, että tuotekehityksen prosessissa on useita eri vaiheita, joiden välillä on syytä arvioida vaiheen tulosta, ennen kuin siirtyy seu-

raavaan vaiheeseen. Prosessi lähtee liikkeelle aina olemassa olevasta tarpeesta, kuten meidän tapauksessamme tilanteesta, että päiväkodilla ei ole sopivaa materiaalia, mutta materiaalille olisi tarvetta.

#### Tuotekehitysprosessi: Tunnetaitomateriaali alle 3-vuotiaille



Kuva 1. Tunnekasvatusmateriaalin tuotekehitysprosessin vaiheet (mukailien Windahl & Välimaa 2012, 10)

Tuotekehityksen prosessi lähtee liikkeelle tavoitteesta kehittää uusi tuote (Jokinen 2001, 9), joka meidän tapauksessamme on tunnetaitomateriaali alle 3-vuotiaille lapsille varhaiskasvatukseen arkeen. Tulevaa tuotetta saatetaan Windahlin ja Välimaan (2012, 12) mukaan lähteä ideoimaan esimerkiksi, sillä perusteella, että nykyisellä tuotteella ei pystytä vastaamaan asiakastarpeisiin. Meidän tapauksessamme päiväkodin senhetkiset tunnetaito materiaalit eivät vastanneet alle 3-vuotiaiden ryhmän tunnetaito kasvatukseen tarvetta. Tästä tarpeesta aloitimme ideoimisvaiheen tuotekehityksessä (kuva 1).

Tuotekehityksessä kerätään ensin tietoa tuotteen kehityksen pohjalle (Jokinen 2001, 9), ja tätä teimme alkukartoituksen muodossa. Alkukartoitusta teimme haastatteleamalla yhteistyöhenkilöämme muutama otteeseen suunnitteluvaiheessa Teams-palaverissa ja käymällä päiväkodissa tutustumassa nykyiseen materiaaliin. Tämä vaihe näkyy kuvassa 1: Olemassa olevan materiaalin tarkastelu ja lähtötilanteen kartoitus. Ideointivaiheessa korostuu Hyysalon (2009, 61) mukaan se, kuinka hyvin me tuotekehittäjinä tunnemme materiaalin käyt-

täjien tarpeet ja toiveet, joten ideointivaiheeseen tulee panostaa huolella. Kaiken kaikkiaan onnistuneen tuotekehityksen vaatimuksena on Hyysalon (2009, Johdanto) mukaan syvälinen ymmärtämys tuotteen käyttäjien toimista, tarpeista ja haluista. Tiedonkeruun jälkeen tuotekehitysprosessi etenee suunnitelman tekemiseen ja tuotteen toteuttamiseen (Jokinen 2001, 9). Jatkoimme prosessiamme teemahaastattelulla ja haastattelu aineiston analyysillä. Luonnostelimme materiaalia ja pidimme aivoriihen, joka toimi yhteissuunnittelu-tuokiona ja samalla saimme palautetta luonnoksistamme. Aivoriihen jälkeen tuotimme materiaalin ja annoimme tuotteen ryhmään testaukseen. Lyhyen testausajan jälkeen pyysimme palautetta materiaalista. Tuotekehitysprosessimme eri vaiheiden (kuva 1) käytännön toteutuksesta olemme kirjoittaneet lisää seuraavissa luvuissa.

### 9.3 Teemahaastattelu

Kartoitimme alle 3-vuotiaiden päiväkotiryhmän lähtötilanteen varhaiskasvattajien teemahaastattelulla (kuva 1), joka toteutettiin pienryhmähaastatteluna, josta saimme vastauksen kysymyksiin, millaista tunnetaitomateriaalia heillä on, miksi materiaali ei sovellu alle 3-vuotiaille lapsille ja minkälaista materiaalia he toivovat. Haastattelun tavoitteena oli selkeyttää sitä, millaisella materiaalilla voimme vastata työelämäkumppanin tarpeeseen.

Haastattelu on Ojasalon ym. (2015, 106) mukaan yksi eniten käytetyistä tiedonkeruumenetelmistä kehittämistyössä. Haastattelulla saadaan hyvin nopeasti kerättyä yksilöityä ja syvälistäkin tietoa kehittämisen kohteesta. Ojasalo ym. (2015, 106) jatkavat todeten, että kehittämistyössä haastattelu kannattaa usein yhdistää muihin menetelmiin, sillä ne tukevat hyvin toisiaan. Keräsimme aineistoa haastattelemalla päiväkodin työntekijöitä. Ammattilaisten arjen tieto voi toimia toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämistyön tietolähteenä. Tätä tietoa voi kerätä muun muassa kyselyjen haastattelujen ja havainnoinnin avulla. Jokaisen ammattilaisen arjen tieto on merkittävää kehittämisessä. (Kostamo ym. 2022, 21–22.)

Ojasalo ym. (2015, 111–112) kirjoittavat, että ryhmähaastattelusta käytetään myös nimitystä fokusryhmämenetelmä ja siihen osallistuu tyypillisesti 6–12

henkeä. Ryhmähaastattelun etuna on ryhmädynamiikka, joka antaa käsiteltäville asioille uutta näkökulmaa. Haastattelihoita voi olla myös useampi ja kahden haastattelijan mallissa etuna on se, että kahden haastattelijan on mahdollisuus viritellä vapaammin keskustelua ja saada ilmapiiriä rennommaksi. Toisaalta myös tietojen keruu on helpompaa, koska on kaksi, jotka tekevät muistiinpanoja, tai työnjaosta voidaan selkeämmin sopia. (Ojasalo ym. 2015, 111–112.) Hyysalon (2009, 132–133) mukaan ryhmähaastattelussa haastateltavat täydentävät usein toistensa vastauksia ja saavat toisiltaan virikkeitä omiin ajatuksiinsa. Aivan kuten Ojasalo ym. (2015, 112) toteavat, meidänkin tapauksessamme oli tärkeää miettiä etukäteen, mitä tietoa haastattelulla haluttiin saada. Toisena asiana Ojasalo ym. (2015, 112) mainitsevat, että tulee etukäteen miettiä, millä perusteella haastateltavat valitaan. Windahl ja Välimaa (2012, 9) kirjoittavat, että ryhmähaastattelua käytetään usein silloin, kun uutta tuotetta vasta ideoidaan, kuten meidänkin tapauksessamme: halusimme haastattelussa saada tietoa nimenomaan siitä, miksi senhetkinen tunnetaitomateriaali ei sovellu alle 3-vuotiaille ja toisaalta millaista materiaalia varhaiskasvattajat toivovat.

#### **9.4 Aineiston keruu ja säilytys**

Keräsimme aineiston laadullisesti ryhmän teemahaastattelun avulla. Rakensimme teemahaastattelun keskeiset kysymykset sillä periaatteella, mitä meidän tuli huomioida uutta materiaalia suunnitellessamme: 1) lähtötilanne, eli mitä materiaalia heillä oli aiemmin käytössä ja miksi materiaali ei ollut toimivaa, 2) millaisia toiveita materiaalin sisällöstä henkilöstöllä oli ja 3) millaisia tunteita aivan pienimpien lasten kanssa pystyy varhaiskasvattajien näkemyksen mukaan käsittelemään. Haastattelurunko (liite 4) rakentui näiden ja muutamien tarkentavien kysymyksen ympärille. Olimme huomioon aineistoa kerätessämme, että toimimme vastuullisesti. Vastuullinen aineiston kokoaminen sisältää ainakin tutkittavien tiedottamisen ja varmistamisen, että tutkittavat tietävät, mihin ovat osallistumassa (Kostamo ym. 2022, 52). Ranta ja Kuula-Luumi (2017, 414–415) mainitsevat eettisistä periaatteista, että haastatteluun osallistuminen tulee olla vapaaehtoista ja haastateltavia tulee informoida haastattelusta selkeästi. Informoimme työntekijöitä ennen pienryhmähaastattelua ja yhteiskehittämispajaa siitä, mikä tavoite ja tarkoitus työskentelyllä oli ja kuinka

tulisimme käyttämään siinä syntyneitä ideoita tunnetaitomateriaalin kehittämiseen. Sovimme yhteistyössä toimeksiantajamme kanssa, minä ajankohtana järjestämme pienryhmähaastattelun ja ideointityöpajan ja kuinka kauan ne tulisivat kestämään. Lähetimme haastateltaville etukäteen informointi lomakkeen ja haastattelurungon (liite 3 ja 4). Koska teimme tutkimuksemme teemahaastatteluna, olimme kysyneet lupaa keskustelun nauhoittamiseen, jotta voimme tarkasti viitata asioihin, joita keskustelussa syntyy. Nauhoituksesta teimme tietosuojailmoituksen haastateltaville oppilaitoksemme ohjeiden mukaan ja lähetimme sen ennakkoon, sekä tulostimme sen haastatteluun mukaan luettavaksi. Tietosuoja ilmoitus sisälsi yhteistietomme ja tiedon haastatteluaineiston säilyttämisestä. Säilytimme nauhoitetta huolellisesti ja litteroimme eli kirjoitimme sen tekstimuotoon. Hävitämme nauhoitusmateriaalin noin kuukauden kuluttua siitä, kun opinnäytetyömme on valmistunut ja arvioitu. Tutkimustyön luotettavuuden kannalta tärkeää, että kirjallinen työ ja haastatteluviitteet esitetään työhön osallistuneille ennen työn julkaisua (Vilkkä 2015, 49). Tämän teimme ennen kuin opinnäytetyömme julkaistiin.

## 9.5 Teemahaastattelun toteutus

Toteutimme teemahaastattelun pienryhmähaastatteluna päiväkodilla ja esitimme varhaiskasvattajille kysymykset, jotka olimme toimittaneet heille etukäteen. Haastateltavia oli neljä. Heistä kolme työskentelee alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä, johon opinnäytetyömme tuotos, valmis tunnetaitomateriaali, kohdennettiin. Haastattelu tallennettiin, litteroitiin ja vastauksista esiin nousseet keskeiset asiat poimittiin teemoittelua käyttäen. Kananen (2014, 105) toteaa, että teemahaastattelu muunnetaan tekstimuotoon mahdollisimman sanatarkasti. Vilkkä (2015, 137) jatkaa todeten, että litterointi lisää tutkijan ja tutkimusaineiston välistä vuoropuhelua. Lisäksi se helpottaa tutkimusaineiston läpikäyntiä. Vilkkä (mt.) myös kirjoittaa, että tutkimustavoite ja analyysitapa säätelee sitä, millaisella tarkkuudella aineisto on litteroitu. Me keskityimme merkitysten litterointiin, jolloin kielen pienet vivahteet, viiveet ja täytesanat on osittain jätetty litteroinnista pois. Tämä on perusteltua, sillä Vilkan (2015, 138) mukaan litteroinnin tulee vastata haastateltavia lausumia ja merkityksiä, joita haastateltavat ovat asioille antaneet.

## 9.6 Aineiston analysoimisen perusteet

Laadullisessa tutkimusmenetelmässä tutkimusaineiston koolla ei ole merkitystä (Vilkkä 2015, 150). Tutkimuksemme otantaryhmä oli hyvin pieni noin 3–4 henkeä, ja vastauksissa heijastui vastaajien omat mielipiteet, mutta yleinen käsitys tilanteesta oli heillä hyvin yhteneväinen. Tutkimuksessa emme siis saavuttaneet tutkimuksen kylläntymispistettä (mts. 153), mutta tämä ei mielestämme ollut edes tutkimuksemme luonteen takia tarpeellista. Pienryhmähaastattelun analysoimisessa pyrimme noudattamaan Pietilän (2017, 126) mainitsemia periaatteita: haastattelu analysoitiin kokonaisuudessaan, emmekä irrottaneet yksittäisiä puheenvuoroja kontekstistaan. Teemahaastattelun analysointi vaati huolellista ja systemaattista analysointia. (Mts. 126.) Analysoimme haastattelun seuraamalla analysoimisen vaiheita. Analysoimisen vaiheet Ojasalon ym. (2015, 110) mukaan ovat litterointi eli puhtaaksikirjoittaminen, aineiston lukeminen moneen kertaan ja aineiston purkaminen teemoihin, jotka nousevat aineistosta itsesään. Kun aineisto on analysoitu, siitä tehdään tulkinta ja johtopäätökset (mts. 143). Meidän tapauksessamme saimme vastauksen kysymykseen, millaista materiaalia ryhmässä toivottiin, ja sen perusteella rupesimme valmistelevaan luonnosta materiaalista. Kostamo ym. (2022, 53) korostavat, että tiedonkeruun ei tulisi kuormittaa päiväkodin arkea. Tästä syystä me päädyimme pienryhmähaastatteluun.

## 9.7 Teemahaastattelun analyysi ja yhteenveto

Valitsimme materiaalin analysointiin teemoittelun, joka on Kanasen (2014, 111) mukaan yksi teemahaastatteluaineiston analyysitapa. Teemoittelussa kerätään kuhunkin teemaan liittyvä aineisto tiivistetysti. Kuten Vilkkä (2015, 150) kirjoittaa, tärkeä kysymys on, millainen tutkimusaineisto antaa riittävän ja kattavan käsityksen tutkimusongelmasta. Mielestämme toteutettu teemahaastattelu antoi riittävän ja kattavan käsityksen lähtötilanteesta ja tilaajan tarpeista, ja se tuki myös ennakkokäsitystämme, jonka olimme saaneet alkukeskusteluissa työelämäkumppanin kanssa.

Luokittelimme haastattelua aineiston viiteen alateemaan (taulukko1).

Haastattelun pääteemaksi erottautui *varhaiskasvatuksen arjessa alle 3-vuotiaille sopiva materiaali*, se vastaa myös koko opinnäytetyömme tutkimuskysymykseen.

Taulukko 1. Teemoittelu

Teemahaastatteluaineistoa	Alateema	Pääteema
"nallekuvat... perustunteet"		Varhaiskasvatuksen arjessa alle 3-vuotiaille sopiva materiaali
"kielinupun: Mitä tuntuu Nallesta?"		
"pienin askelin: kasvokuvia iloinen surullinen"		
"Yle areena : Nalle sarjasta siitä iloinen ja vihainen"		
"Molli ja Fanni sarja "		
"Nukketeatteriesityksiä"		
"Levyhyllyssä: Maharumpu .. Hiljainen hyönteinen CD". "Lauluthan on hyviä"		
"Yle.fi on ilmeillään ja harjoitellaan tunnetaitoja nallen kanssa"	Tällä hetkellä käytössä oleva materiaali	
"kirjoja tullaan käyttämään"		
"meillähän on seinällä ne kaveritaito kortit"		
"Päiväkodissa älytaulu-TV"		
"Feel land place semmoinen sovellus I-padilla."		
"materiaalia on.. aika pitkiä"		
"Materiaalia on ... sitä aina yhdistele ja soveltaa". "et saa sopivaks"		

<p>" ei aina saatavilla". Kyllä se on ehkä ongelma pienten kanssa."</p>	<p>Nykyisen materiaalin haasteet.</p>			
<p>"Mollia ja Fannia ... ei ehkä ole tarkoitettukaan alle 3-vuotialle."</p>		<p>Tulevan materiaalin käytettävyys arjessa ja soveltuvuus alle 3-vuotialle</p>		
<p>"onhan pienillekin materiaalia. meillä ei ainakaan tässä ole." "ni sit on soveltaen tehty."</p>			<p>Toiveita ja ideoita materiaalista</p>	
<p>" 15, 20 min maksimi puoli tuntiakin on liikaa." välillä voi olla se 5 minuuttia.</p>				
<p>" yksinkertaisuus" "pienillä saa olla yksinkertaista .. visuaalisestikin saa olla tosi simppeleitä"</p>				
<p>"ne vois olla siellä ryhmän nimi eteisessä hyllyllä"</p>				
<p>"noussut pinnalle mikä tahansa tunne.. pystyt sieltä ottamaan" " pitää siinä hetkessä ... hyödyntäminen onnistuu"</p>				
<p>" sais olla jotenkin yksinkertaista se materiaali"</p>				
<p>" suoraan ettei sitä etukäteen suunnitelle"</p>				
<p>" sit se olis lapsilähtöistä lapsi vois itse valita"</p>				
<p>" laulut ja leikit"</p>				
<p>"satu .. siihen ois kuvia laittaa seinälle"</p>				
<p>" muistipeli". "ehkä"</p>				
<p>" perustunteeseen liittyvät ... satu, laulu, .. muutama kuva"</p>				
<p>"muutama tunneloru"</p>				
<p>" aidosta ihmisestä" ... " lapsesta kuva"</p>				

"kuvitettu... mielikuvitus- hahmo ... sama tunne"		
" ihanteellinen sellainen boxi missä vähän kaik- kea... ei tarvitse olla ...val- mis runko"		
" suru, ilo, viha ja ... pelko"		
"lista mikä laulu siihen tunteeseen sopii"		
" tunnesovelluksia ... jos sellaisia löydätte." " jos pystyy ryhmänä."		
" ilmaisemaan tunteita ... tanssiminen... maalaami- nen... kertomalla"		
"tunnistamaan tietysti"		
"empatiataidot"		Materiaalin tavoite: tunne- taitojen oppiminen
" tärkeintä on et aikuinen sanottaa"		
" ihminen mallioppii"		

Ensimmäiseksi alateemaksi valitsimme *Tällä hetkellä käytössä olevan materiaalin*. Tässä yhteydessä haastateltavat nostivat esiin, että tunnetaitomateriaalia on tarjolla paljon, esimerkiksi erilaisia kuvia, lauluja ja lastenohjelmia. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että sellaisenaan tämä tarjolla oleva materiaali ei ole kaikkein pienimmille lapsille soveltuvaa, vaan sitä tulee aina muokata ja suunnitella sen käyttöä etukäteen, jos siitä haluaa pienille lapsille toimivaa. *"Materiaalia on meillä täällä paljon, mutta ei oikein pienille sopivaa, ne ovat aika pitkiä ja ..."* Lisäksi teemahaastattelussa kävi ilme, että koska päiväkodin materiaalit ovat yhteisiä koko talon usealle lapsiryhmälle, eivät ne aina tarpeen tullen ole välttämättä käytettävissä.

Toinen alateema on *Nykyisen materiaalin haasteet*, joita haastattelun aikana havaitsimme useita. Yhtenä esimerkkinä haasteista oli materiaalin monimutkaisuus ja pituus. Nykyinen materiaali on liian hankalaselkoista niin sisällöltään kuin visuaaliselta ilmeeltään ja se on myös kestoaltaan liian raskasta pienten lasten toimintatuokioissa käytettäväksi. *"Varmaan, jos ajattelee Mollia ja*

*Fannia, jos miettii mitä täällä talossa käytetään nii ne on aika pitkiä ja vaikeita ne ei sit ehkä ole tarkoitettukaan tietysti alle 3-vuotiaille, niitä voi soveltavasti käyttää.”* Materiaalia siis on, mutta sitä joutuu soveltamaan pienille lapsille, mikä ei tee materiaalista helppokäyttöistä.

Kasvattajat totesivat myös, että uuden materiaalin visuaaliseen ilmeeseen, esimerkiksi kuvitukseen, tulee kiinnittää huomiota. Pienillä toimivat heidän näkemyksensä mukaan selkeät ihmiskasvot eläinhahmoja paremmin. *”Niissä vaihtelee hirveästi se kuvitus ja se sellainen miltä ne näyttää, joskus vaikka on tarkoitettu pienille niin hirmuisen sekavia ne niinku ne materiaalit ku ne sais olla jotenkin niin yksinkertaista se materiaali.*

Kolmanneksi alateemaksi poimimme *Tulevan materiaalin käytettävyyys arjessa ja soveltuvuus alle 3-vuotiaille*, johon kokosimme kasvattajien toiveita materiaalin sisällöstä ja sen ominaisuuksista. Kasvattajat mainitsivat tässä yhteydessä tunnetuokioiden pituuden, yksinkertaisuuden, käytön helppouden: materiaalien sijainti ryhmätilassa mahdollistaa materiaalien käytön aina sopivassa hetkessä, ilman suunnittelua ja valmistelua. Erään haastateltavan vastauksesta tartuimme lapsilähtöisyyteen, eli lapsille annetaan mahdollisuus valita tunnetuokion toiminta: *”silloin se oisi niiku lapsilähtöistä se ku nousee lapsista et vois niiku valita sieltä”*. Neljäs alateema oli *Toiveita ja ideoita materiaalista*, johon kokosimme kasvattajien konkreettiset toiveet tuleviksi tunnetaitomateriaaleiksi. Toiveina oli saada käyttöön esimerkiksi tunneloruja ja että kokoaisimme heille listaa olemassa olevista tunnetaitosovelluksista, joita voi ryhmänä pelata päiväkodin älytelevisiolla. Lisäksi he toivoivat listaa tunteita käsittelevistä lauluista.

Tunteista kannatti kasvattajien mukaan valita vain pienille ymmärrettäviä perustunteita, kuten ilo, suru, pelko ja viha. Myös ikävä mainittiin, sillä pienet tuntevat usein ikävää. Meidän tuli kuitenkin tehdä työssämme selkeä rajaus ja keskitymmekin materiaalissa neljään perustunteeseen. Viides alateemamme on *Materiaalin tavoite: tunnetaitojen oppiminen*. Tässä yhteydessä kasvattajat mainitsivat ylipäätään tunteiden tunnistamisen, ilmaisemisen ja empatiataidot: *”mä ainakin ajattelen et ilmaisemaan niitä omia tunteita jollakin tavalla, että mikä se keino nyt kellekin on luontainen, onko se tanssiminen tai vaikkapa*

*pienetkin voi ilmaista vaikkapa maalaamalla...*” Kasvattajat mainitsivat lisäksi, että lapset mallioppivat meiltä aikuisilta. Kasvattajat ajattelivatkin, että aikuisen läsnäolo on tärkeää, kun lapsi kokee erilaisia tunnetiloja. Aikuiset ovat tukena sanoittamassa tunnetiloja, mitä kautta omia tunteita oppii tunnistamaan paremmin, haastateltavamme totesivat.

Taulukkoon 2 kokosimme yhteenvedon haastattelusta: haastattelukysymykset ja niihin referoidut vastaukset. Taulukosta käy selkeästi ilmi, millaista materiaalia päiväkodilla oli aiemmin käytössä, miksi se vaati päivittämistä, millaisia toiveita kasvattajilla oli tunnetaitomateriaalista ja millainen materiaali heidän näkemyksensä mukaan olisi toimivaa alle 3-vuotiaille lapsille.

Taulukko 2. Yhteenveto haastattelusta

Haastattelukysymykset		
Miten olette käyttäneet nykyistä tunnetaitomateriaalia alle 3-vuotiaille tähän mennessä?	-Tunnenallekuvat, Kielinupun laulut, Yle-areenan materiaali, tunnelaulut, nukketeatteri	Materiaaleja on paljon, mutta ne eivät ole helppo-käyttöisiä pienille tai aina saatavilla.
Miksi tämänhetkinen materiaali ei sovi mielestänne alle 3-vuotiaille?	Materiaalit on suunnattu isommille lapsille.	Materiaalit ovat visuaalisesti hankalia hahmottaa pienille lapsille tai ne ovat liian monimutkaisia. Niitä pitää soveltaa ja yksinkertaistaa.
Millaista materiaalia toivotte peli, leikki, kuvia, lauluja satuja, jotain muuta, mitä?	Laulut, leikit ja laululeikit, valmiiksi mietitty satu, tunnemuistipeli, loru,	Perustunteisiin liittyviä, hetkessä helposti hyödynnettäviä kokonaisuuksia, joissa selkeä visuaalinen toteutus
Mitä tunnetaitoja alle 3-vuotiaiden tulisi mielestänne oppia?	Omien tunteiden ilmaisu Erialaisten tunteiden tunnistaminen Empatiataidot	Lapsen yksilöllinen, luontainen tapa ilmaista tunteita, aikuiset tukena sanoittamassa
Mitä tunnesanoja alle 3-vuotias mielestänne käsittää?	Perustunteet: ilo, suru, ikävä, pelko.	Yksilöllisiä eroja on, mutta hyvä pysyä ns. päätunteissa.
Miten pitkä tunnetaitotuokio mielestänne sopisi alle 3-vuotiaiden ryhmään?	15–20 minuuttia, maksimissaan puoli tuntia. Toisinaan ihan lyhytkin tuokio, 5 minuuttia, voi olla riittävä.	Tuokion pituus riippuu lasten vireystilasta, se voi olla vaikka vain yksi laulu tai laululeikki.
Muita toiveita tai tarkennuksia?	Päiväkodilla älytaulu-tv ja ipadeja, joihin kaivataan vinkkejä tunnetaitosoveluksista.	Tunnetaitopelien pelaaminen ryhmässä.

Kasvattajat korostivat, että materiaalin tulisi olla helppokäyttöistä ilman suuria etukäteisvalmisteluja. Heiltä nousi toive, että kuhunkin neljään tunteeseen koottaisiin oma tunnelaatikko, joka sisältäisi tähän tunteeseen liittyviä loruja, lauluja, pelejä, satuja tai laululeikkejä. Tunnekuvakortit voivat olla tukemassa aina loruttelua, laulua tai satua niin, että kun sadussa puhutaan surusta, näytetään surukuvaa ja samoin muiden tunteiden kohdalla. Saimme kasvattajilta toiveen siitä, missä tunnemateriaali fyysisesti sijaitisi. Päiväkodin tilojen hahmottaminen ja kasvattajien toiveiden huomioiminen olivat mielestämme hyvin olennaisia tekijöitä, kun tavoitteena oli tuottaa materiaalia, joka vastaa tilaajan tarpeisiin. Kaiken kaikkeaan voimme todeta, että haastattelu vastasi todella hyvin ennakkokäsitystämme materiaalin nykytilasta ja kehittämistoiveista. Tässä vaiheessa saimme tuotekehitysprosessimme (kuva 1, s25) ideointivaiheen loppuun ja pystyimme siirtymään käytännön toteutukseen.

## **9.8 Tunnetaitomateriaalin käytännön toteutuksen vaihe**

Pienryhmähaastattelun analyysin ja teemoittelun jälkeen olimme yhteydessä työelämäkumppaniimme Teams-palaverissa. Kävimme yhdessä läpi ideoita, joita päätimme lähteä toteuttamaan ja suunnittelimme tapaamisessamme yhteissuunnittelupajan agendan.

Rajasimme työelämäkumppanimme kanssa, että toteuttaisimme materiaaleiksi laulut, sadut, lorut ja tunnekuvat, joita voi käyttää värityskuvina ja jatko työstää kuvia vaikkapa muistipeliksi. Jouduimme priorisoinnista ja ajan puutteesta johtuen jättämään listauksen tunnetaitosovelluksista toteuttamatta. Olemassa olevista tunnelauluista sen sijaan päätimme koota listaa. Tunnekuvat ovat lisäksi kuvittamassa satuja ja auttavat hahmottamaan mitä tunnetilaa kulloinkin käsitellään. Esittelemme valmista materiaalia myöhemmässä vaiheessa.

### **9.8.1 Materiaalin luonnostelu**

Käytyjen Teams-keskustelujen ja teemahaastattelun analyysin pohjalta ryhdyimme hahmottelemaan, millaisia materiaaleja lopullinen tuotoksemme sisältäisi eli luonnostelimme tuotosta (kuva 1). Suunnitelmamme oli tuottaa sekä

omaa materiaalia, että tehdä koontia jo valmiista, olemassa olevista materiaaleista, esimerkiksi tunnelauluista, kuten tilaaja toivoi.

Kuvituksessa pyrimme yksinkertaisuuteen ja selkeyteen sillä toive oli, että tunnekuvien hahmot olisivat yksinkertaisia ja selkeitä, mieluummin ihmishahmoja kuin eläimiä. Ensimmäisenä syntyi tunnekuvat ilmeillä satuhahmollemme Rolle Röllille. Satuhahmo toimi inspiraationa tunneloruille ja -saduille. Saduista kasvattajat toivoivat, että tarinasta kävisi selkeästi ilmi lähtötilanne, tunnetilan laukaiseva tekijä tai muutos ja tunteen aiheuttama reaktio ja se, kuinka tunnetilan kanssa tulisi toimia. Kun sadut ja lorut oli kirjoitettu, piirsimme niihin kuvitukset. Saimme idean, että kuvia voisi käyttää värittämättöminä värityskuva-pohjina ja väritettyinä samat kuvat voisi hyödyntää muistipeliin, josta oli toivetta teemahaastattelussa.

Lauluista keskustelimme työelämäkumppanimme kanssa ja päädyimme siihen, että sanoitamme aivoriihessä yhden tunnelaulun eri tunnetiloja mukaillen. Lauluja kävimme läpi myös etsien YouTubesta, Areenasta ja Spotify-sovelluksesta lastenlauluja, joissa teemoina on tunteet ja kokosimme niistä listan. Laululistaa tehdessä tarkoituksena oli löytää erilaisia lastenlauluja tunteista, joihin olimme keskittyneet.

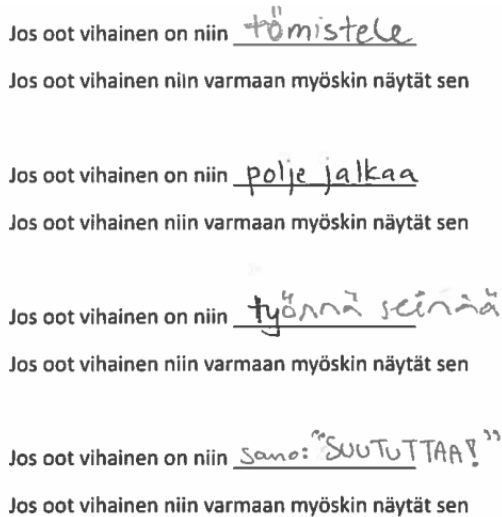
Laadimme työelämäkumppanin kanssa agendan, eli suunnitelman aivoriihessä käsiteltävistä ja työstettävistä aiheista ja materiaaleista. Lähetimme luonnosvaiheessa olevat materiaalit, kuten kuvat, runot ja lorut kasvattajille nähtäväksi ennen aivoriihettä, jotta heillä olisi mahdollisuus tutustua ja tehdä niistä huomioita ennen tapaamistamme.

### **9.8.2 Aivoriihi eli yhteissuunnittelu**

Pidimme suunnitelmamme mukaan aivoriihen alle 3-vuotiaiden ryhmän henkilökunnan kanssa. Aivoriihi oli osa opinnäytetyön toteutusvaihetta ja näkyy myös tuotekehitysprosessimme kuvauksessa (kuva 1). Windahlin ja Välimaan (2012, 13) mukaan aivoriihimenetelmässä kootaan 5–10 hengen tiimi ja ideoita tuotetaan ja kirjataan ylös. Ideoinnissa on hyvä olla mukana sekä tuotoksen tilaaja että tuottajat (mts. 12). Ideoinnissa voi jokainen tuottaa ideoita ja

ideat kirjataan ylös. Ideoista valitaan yhdessä toimivimmat (Innokylä s.a.). Ojasalo ym. (2015, 160–163) kiteyttävät, että aivoriihi on luovaa ongelmanratkaisua, johon asetetaan ja rajataan ensiksi yhteisideoinnista tavoiteltavat asiat. Aivoriihityöskentelyssä on tärkeää olla selvillä toiminnan periaatteista. Myös ryhmän kokoa ja mahdollisesti käytettävää menetelmää (esimerkiksi oppimiskahvila tai ideakävely) tulee harkita etukäteen. Ojasalo ym. (2015) jatkavat sanoen, että aivorihiporukka tarvitsee vetäjän, jonka panos vaikuttaa merkittävästi lopputulokseen. Vetäjä huolehtii sääntöjen noudattamisesta, rytmittää toimintaa ja aistii herkästi mahdolliset umpikujat ja osaa luotsia ryhmän työskentelyä niin, että työskentelyilmapiiri säilyy myönteisenä. Yhteissuunnittelun tuloksena syntyneiden ajatusten pohjalta kokosimme ja tuotimme tunnetaitomateriaalin lopulliseen muotoonsa.

Tuotekehitysprosessimme mukaisen aivoriihen (kuva 1) järjestimme 6.3.2024 tapaamisella työelämäkumppanimme kanssa. Aivoriiheemme osallistui neljä varhaiskasvattajaa (samat henkilöt, jotka osallistuivat teemahaastatteluun) ja me materiaalin tuottajat. Noudatimme tapaamisessa etukäteen lähetettyä asialistaa ja meillä oli selkeä työnjako työskentelyssämme (liite 5). Yksi keskeisimmistä aivoriihen aiheista oli tunnelaulun sanoittaminen yhteistyössä. Olimme valinneet tunnelauluksi kaikille tutun *Jos sun lysti on* -laulun, johon kasvattajat saivat yhtäaikaan keksiä omassa lapussa olevaan tunteeseen toiminnon. Lappuja kierrätettiin ryhmässä niin, että jokainen kasvattaja sanoitti oman toiminnon jokaiseen tunteeseen. Ideointi tapahtui siten, että varhaiskasvattajat saivat ohjeiden antamisen jälkeen kukin vuorollaan kirjoittaa laulun sanoihin jokaiseen tunteeseen liittyvän toiminnon, eli millainen toiminto olisi heidän ajatuksensa mukaan sopiva iloiseen, vihaiseen, pelokkaaseen ja surulliseen tunnetilaan. Kuva 2 havainnollistaa, millaisia laulun sanoja ideoimme yhdessä aivoriihessä varhaiskasvattajien kanssa. Kävimme sanoitukset läpi aivoriihessä ja tunnelmasta ja varhaiskasvattajien reaktioista oli havaittavissa, että sanoitusten ideointi oli onnistunut.



Kuva 2. Tunnelaulun sanoittaminen aivoriihessä

Aivoriihessä jokainen osallistuja sai vapaasti kertoa ideansa ja mielipiteensä materiaalista ja ideat kirjattiin ylös pohjaksi, kun kokosimme tunnetaitomateriaaleja. Esittelimme aivoriihen osallistujille luonnosvaiheessa olevat materiaalit, kuten runot, sadut ja kuvitukset, keräsimme niistä palautetta, ideoita jatkokyötämiseen ja kirjasimme ylös kaikki muutosehdotukset. Kasvattajat esimerkiksi toivoivat, että saduissa lukisi selkeästi omalla rivillään sadun kuvituskuvan numero. Satujen pituus oli kasvattajien mielestä sopiva, samoin niissä käytetty kieli oli riittävän selkeää ja yksinkertaista pienelle kuulijalle ymmärrettäväksi. Lisäksi pohdimme yhdessä materiaalien lopullista visuaalista ilmettä ja toteuttamismuotoa. Yhteissuunnittelussa ajatus muistipelistä vaihtui lottopeliin ja varhaiskasvattajat perustelivat toivetta sillä, että lottopeli olisi alle 3-vuotiaille helpompi kuin muistipeli. Jossain vaiheessa keskusteluissa oli noussut ajatus satuja varten tehtävästä alustasta, mutta yhteissuunnittelussa totesimme, että alustalle ei ole tarvetta. Sovimme tapaamisessa prosessin jatkoaikatauluista ja siitä, että toimittaisimme valmiin materiaalin heille huhtikuun 2024 alkupuolella.

## 9.9 Materiaalin tuottaminen, testaus ja arviointi

Tuotimme valmiin materiaalin huomioiden teoriaosiomme opinnäytetyötämme, teemahaastattelun analyysin ja aivoriihessä tulleet ideat. Kuten Jokinenkin (2001, 91) kehittelyn työvaiheissa kuvailee, ensin me suunnittelimme materiaalin yksityiskohdat ja sitten tuotimme materiaalin. Kun havaitsimme,

että tarvitsemme jotain muutoksia tuotteeseen, teimme tarvittavat muutokset Mäntynevan (2016, 17) ajatuksia projektin toteutuksesta mukaillen. Windahlin ja Välimaan (2012, 31) mukaan on tärkeää, että tuotteeseen liitetään mukaan käyttöohje. Tämän vuoksi myös meidän tunnetaitomateriaaleihimme löytyy ohjeet käyttöä varten. Annoimme valmiiksi tuottamamme materiaalin päiväkotiryhmälle käyttöön ja pyysimme palautetta saadaksemme tietää, vastaako se tilaajaan tarvetta, kuten Mäntyneva (2016, 143) selostaa kuvatessaan projektin päätösvaihetta.

Valmis tuotekehitys on onnistunut, kun se vastaa asiakkaan tarvetta, ja sitä voidaan arvioida vasta, kun se on otettu käyttöön (Windahl & Välimaa 2012, 33). Meidän tapauksessamme valmiin tuotoksen täytyi vastata alle 3-vuotiaiden ryhmän varhaiskasvattajien tarvetta tunnetaitomateriaalista. Varhaiskasvattajilla oli noin kaksi viikkoa aikaa koekäyttää ja testata materiaalia, jonka jälkeen 17.4. pidimme palautekeskustelun. Suunnittelimme käyttöä varten ohjeistuksen, jonka liitimme jokaiseen laatikkoon ja lisäksi koekäytön ajalle arviointilomakkeen, johon voisi kerätä huomiota materiaalin testauksen aikana. Varhaiskasvattajat toivoivat itse arviointilomaketta, jotta he saisivat käytön aikana kirjoittaa heti havaintonsa materiaalista. Palautelomake on työssämme liitteenä (Liite 5). Kun ryhmässä oli testattu materiaalia ja sen toimivuutta, pidimme yhteisen arviointikeskustelun. Työstämämme materiaalin palautteen kävimme läpi ryhmähaastattelun muodossa tilaajan toiveesta. Kysymme, mikä tuotteessa oli hyvää ja toimivaa, olisiko vielä jotain parannettavaa ja muuta palautetta tunnetaitomateriaalista. Materiaalista saatu palaute on kerätty materiaalin esittelyn jälkeen. Tuotekehitysprojekti on valmis, jos käyttäjä hyväksyy tuotoksen (Mäntyneva 2016, 145).

Hyysalo (2009, 59) kirjoittaa, että tuotekehitys jatkuu vielä senkin jälkeen, kun tuote on otettu käyttöön. Näin on varmasti myös meidän tunnetaitomateriaalimme kanssa, eli se jalostuu ja hioutuu lasten tarpeiden ja arkisten tilanteiden myötä, mutta meidän kohdallamme tuotekehityksen tämä vaihe jää dokumentoimatta, sillä meidän työmme päättyy valmiin tuotteen luovuttamiseen ja palautteen keräämiseen. Hyysalo (2009, 186) kiteyttää, että uudenlaiset tuotteet kehittyvät vähitellen läpi elinkaarensa.

## 10 TUOTOKSEN ESITTELY

Meidän tunnetaitomateriaalimme rakennettiin neljän perustunteen *ilo*, *suru*, *pelko* ja *viha* ympärille. Kullekin tunteelle teimme oman laatikon, jonka sisälle koostimme kunkin tunteen kanssa työskentelyyn tarkoitettut materiaalit. Toive laatikoista ja laatikoiden koosta tuli materiaalien tilaajalta. Saimme laatikot lahjoituksena ja muokkasimme niiden ulkoasua tunnemateriaalien teemaan sopivaksi liimaamalla laatikoihin Rolle Röllin tunnekuvia. Laatikoiden koon kriteereitä oli kaksi: niiden tuli sopia niille tarkoitettuun hyllyyn ryhmän toimintatiloihin ja laatikkoon piti mahtua A4-kokoisia materiaaleja.



Kuva 3. Tunnetaitomateriaalien laatikot

Kukin materiaalilaatikko (kuva 3) piti sisällään seuraavia elementtejä: käyttöohje/saateteksti materiaalille (kuva 4), uudelleen sanoitettu tunnelaulu *Jos sullysti on* -laulun sävelellä, tunneloruja, tunnesatu kuvitettuna, tunnekuvat Röllihahmosta sekä ihmistunnekuvat ja listauksen netissä löytyvistä tunnelauluista. Materiaaleista on toimitettu myös sähköiset versiot päiväkodille.

### Saate/Käyttöohje Rolle-röllin tunnetaitomateriaaleille

Hei, olemme koostaneet oheiseen laatikkoon materiaaleja tunnetaitotyöskentelyyn SURUN/ILON/PELON/VIHAN kanssa. Materiaalit on tuotettu pääosin itse ja yhteistyössä päiväkodin varhaiskasvattajien kanssa. Materiaalien suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu lasten ikä, päivittäisten toimintahetkien luonne ja varhaiskasvattajien toiveet.

Materiaalit sopivat käytettäväksi joko toisiinsa yhdistettynä (esimerkiksi satu + kuvat) tai irrallaan toisistaan. Pelkkiä kuvia voi käyttää esimerkiksi havainnollistamaan tunnetiloja arjen hetkissä. Materiaalit on tehty mahdollisimman käyttäjäystävällisiksi ja niiden toivotaan sopivan jokapäiväiseen käyttöön ilman etukäteissuunnittelua. Toivomme pienille lapsille suunnatun materiaalipaketin antavan uutta sisältöä tunnetaitotyöskentelyyn ja toivomme, että niiden käyttö laajenee, rikastuu ja jatkojalostuu myös muiden ryhmien käyttöön, mikäli ryhmässä materiaaleille on tarvetta.

#### Materiaalipaketin sisältö:

Tunnetaitolaulu ja leikki (Jos **suru** lysti on -laulun sävelmään sanoitettuna)

Tunnenrunoja ja -loruja kuvituksineen

Tunnetaitovärityskuvia **Rolle-röllistä** ja hänen ystävästään \*

Listaus tunnetaitolauluista

\*toimitettu myös sähköisenä versiona\*

#### Tunnesatu sadun kuvituskuvat

Sadun alustuksena voidaan käydä yhteistä pohdintaa siitä, millaisia tunteita lapset millaisissakin tilanteissa kokevat ja vaikka mieltää, millainen on iloinen ilme, surullinen ilme, pelokas - tai vihainen ilme.

Tunnesatu on kuvitettu ja eri tunteiden mukaisten satujen kuvat numeroitu ja merkitty omalla tunnetunnisteellaan. Tunnistet saduille S= Suru, V= Viha, P= Pelko, I= Ilo.

Vinkkinä lukijalle: satua on hyvä elävöittää ilmeikkäällä (ääni, ilmeet, eleet) kerronnalla. Sadun kuvituskuvia voidaan käyttää myös ilman satua niin, että lapsilta voi kysyä, mitä he näkevät kuvassa tai mitä tilanteessa on saattanut tapahtua.

Satu löytyy tunnetaitolaatikosta [myös A4-kokoon](#) laminoituna versiona.

#### Lotto-tunnetaitopeli

9 kuvaa per peli ja pelilauta. Peliä voi pelata yhdessä lapsen kanssa joko niin, että jokaisella lapsella on oma pelilauta tai ryhmänä, jolloin kuvapareja etsitään yhdessä.

Kuvat sekoitetaan ja asetetaan nurin päin. Jokainen pelaaja kääntää vuorotellen yhden kortin ja tarkistaa, löytyykö pelilautalta kuvaa vastaava kuva. Mikäli kuvaa ei löydy omalta alustalta, se käännetään takaisin nurin päin ja vuoro siirtyy seuraavalle pelaajalle. Se, jonka lottolautaa on ensimmäisenä täynnä - voittaa.

Varoituksena: aiheuttaa mahdollisesti ja toivottavasti iloa kaikille pelaajille, mutta hävitessä myös kiukkua. 😞

Vinkki: peliä voi helpottaa niin, että antaa kuvakorttien myös olla valmiina oikein päin, jos muistaminen ja liian moninaiset pelivaiheet hankaloittavat pienimpien pelaajien osallistumista.

Mukavia hetkiä tunnetaitomateriaalien kanssa niin lapsille kuin [aikuisillekin!](#)

Kuva 4. Saate/ohje tunnetaitomateriaaleille

Liitimme jokaiseen tunnetaitomateriaalilaatikkoon saatetekstin ja ohjeistuksia materiaalin käyttöön (kuva 4). Saatetekstistä käy myös ilmi laatikon sisältö. Kannustamme hyödyntämään materiaalia myös muilla tavoilla kuin miten me olemme suunnitelleet, omien tarpeiden mukaisesti ja eri ikäisten lasten kanssa.

## 10.1 Värityskuvat ja tunnekuvat

Värityskuvia teimme yhteensä 24. Värityskuvat (kuva 5) syntyivät oheismateriaalina, kun huomasimme, että tuotetut kuvat Rolle Röllistä ovat riittävän selkeitä pientenkin lasten väritettäväksi. Idea värityskuvista otettiin positiivisena vastaan päiväkodilla.



Kuva 5. Tunneaiheisia värityskuvia Rolle Röllistä

Värityskuvat ovat samoja kuvia, jotka toistuvat muissakin tunnetaitomateriaaleissa. Ajattelimme, että kuvien toistaminen ja niiden käyttö monenlaisessa toiminnassa on tukena tunnetaitojen opettelussa.

Värityskuvat toimitettiin niin fyysisesti kuin sähköisesti yhteistyöhenkilömme kautta päiväkodille, jotta kuvia saa tulostamalla lisää värityshetkiin. Materiaali sisälsi myös väritetyn tunnekuvan Rolle Röllistä ja vielä Viitottu rakkaus -sivustolta lainatut ihmistunnekuvat. Ahonen (2017, 220) mainitsee, että sosiaalisemotionaalisten taitojen harjoittelu onkin hyvä aloittaa tunteiden tunnistamisesta. Tunnekuvan on hyvä olla ihmishahmo, sillä eläinhahmoon on lapsen vaikea samaistua. Tunnekuvia voi käyttää apuna tunteiden nimeämisessä ja yhdessä voi miettiä milloin lapset tai aikuiset tuntevat tunnetta. (Mts. 221.) Kuvat ovat tärkeitä tunnetaitojen opettamisessa, sillä kuva konkretisoi abstrakteja tunteita, joita voi olla vaikea ymmärtää (Kerola ym. 2007, luku 3.1: Tunnetaitojen harjoittelu).

## 10.2 Tunnelaulu *Jos sul on tunteita*

Tunnelauluksi valikoitui tuttu sävelmä, *Jos sul lysti on*, joka on laajasti tuttu niin lapsille kuin aikuisillekin. Laulu valittiin sen tuttuuden ja sävelen sopivuuden perusteella. Mielestämme laulu on helppo laulaa, ja se sisältää jo valmiiksi niitä elementtejä, mitä tunnelauluun halusimme sisällyttää, eli tunteen ja siihen liittyvän toiminnon. Jokaiseen tunteeseen tuli neljä eri säkeistöä ja jokaiseen säkeistöön oma toiminto. Kuvassa 6 on esimerkkinä uudelleensanoitetun laulun 4 säkeistöä, yksi jokaiseen tunteeseen liittyen. Toimintoina näissä lauluissa on ilo: *hymyillä, taputtaa käsiä, hyppelehtiä ja tanssahdella*, suru: *itkellä, harmitella, silitellä ja halata ystävää*, pelko: *vapista, peittää kasvot, kertoa pelosta ja pyytää syliin* ja viha: *sanoa suututtaa, tömistellä, työntää seinää ja hengitellä*.

Jos oot iloinen hyppelehdi näin. (*hypitään*)  
 Jos oot iloinen niin hyppelehdi näin.  
 Jos oot iloinen ja tiedät sen, niin varmaan myöskin näytät sen.  
 Jos oot iloinen hyppelehdi näin.

\*\*\*

Jos sua pelottaa niin peitä kasvosi. (*peitetään kasvot*)  
 Jos sua pelottaa niin peitä kasvosi.  
 Jos sua pelottaa ja tiedät sen, niin varmaan myöskin näytät sen.  
 Jos sua pelottaa niin peitä kasvosi.

\*\*\*

Jos oot surullinen niin silittele näin. (*silittelään itseä olkapäistä*)  
 Jos oot surullinen niin silittele näin.  
 Jos oot surullinen ja tiedät sen, niin varmaan myöskin näytät sen.  
 Jos oot surullinen niin silittele näin.

\*\*\*

Jos oot vihainen niin tömistele näin. (*tömistellään maata*)  
 Jos oot vihainen niin tömistele näin.  
 Jos oot vihainen ja tiedät sen, niin varmaan myöskin näytät sen.  
 Jos oot vihainen niin tömistele näin.

Kuva 6. Esimerkkisäkeistöt tunnelaulusta

Jokaiseen tunteeseen tuli neljä erilaista toimintoa. Toimintoja pohdittiin aivoriihessä: mikä olisi tunteisiin sopiva toiminta. Esimerkiksi surressa on lupa itkeä, mutta hyvä toisaalta myös hakea lohdutusta. Eleet ja laulun melodia laulu-leikeissä auttavat lasta oppimaan laulun sanat ja ilmaisut (Ahonen & Roos 2021b, 81). Ruokosen (2011, 136) mukaan lapsi voi oppia käsittelemään musiikin kautta pelkoja, joita ei uskaltaisi muuten kohdata. Taidekasvatus sinällään tukee tunteiden ilmaisun oppimista. Sylileikeillä ja lauluilla on vaikutusta myös lapsen puheen kehittymiseen (Helenius & Lummelahti 2018, 179).

### 10.3 Linkkilista tunnelauluista

Päiväkodin henkilöstön toive oli saada koottua listaa jo olemassa olevista tunnelauluista, jotka olisivat löydettävissä maksuttomista palveluista. Me kokosimme Youtubesta, Spotifystä ja YleAreenasta löytämiämme tunnelauluja valmiiksi listaksi, johon värikoodasimme eri tunteisiin liittyvät laulut eri värein, ilo: keltainen, viha: punainen, pelko: violetti ja suru: sininen. Lista toimitettiin myös sähköisenä versiona varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Lisäsimme jokaiseen lauluun QR-koodin, jotta laulujen etsiminen helpottuisi. Kuvassa 7 näkyy otos tunnelaululistasta.

### Useita tunteita

Unikissa Viivi: Tunnelaulu <https://www.youtube.com/watch?v=BWpWen86k-E>

ilo, viha, suru



Kielinappu: Miltä tuntuu nallesta ? <https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>

ilo, suru, viha, pelko, uteliaisuus, tyytyväisyys, väsymys



Tuomo Rantakari: Miltä silloin tuntuu? <https://www.youtube.com/watch?v=6QmJAl1mz7I>

viha, pelko, tyytyväisyys, pettymys



Kuva 7. Otos tunnelaululistasta.

Tunnelaululistaa ja Jos sul on tunteita -laulua voi hyödyntää osana lasten musiikkikasvatusta, jota voi Ahosen ja Roosin (2021b, 184) mukaan toteuttaa pienten lasten kanssa lyhyissä musiikkituokioissa vaikka viikoittain.

## 10.4 Tunnelorut

Teimme yhteensä 13 tunnelorua. Niistä 4 sopii iloon, 3 pelkoon, 3 suruun ja 4 vihaan. Tunnelorut luettiin yhdessä aivoriihessä, ja ne saivat varhaiskasvatujilta myönteisen vastaanoton. Tunnelorujen kuvituksessa toistuvat samat kuvat, joita olemme hyödyntäneet materiaaleissa kauttaaltaan.

Rolle Rölli on iloinen  
 Iloista Rollea naurattaa  
 iloisena Rolloa aina laulattaa.  
 Rolle Rölli on iloinen  
 koska päivä on paisteinen.



Kuva 8. Tunneloru iloisesta Rolle Röllistä

Rolle Rölli on surullinen  
 Rolle Rölliä itkettää  
 siksi Rolle itkeä pillittää.  
 Niin on Rollella paha mieli  
 kun kettu Rollen avaimen nieli.



Kuva 9. Tunneloru surullisesta Rolle Rölistä

Rolle Rölli suuttui  
 ja naama ihan punaiseksi muuttui  
 pikku auton kädestä otti  
 Rollen ystävä Totti.



Kuva 10. Tunneloru vihaisesta Rollesta

Kun Rollea pelottaa  
 silloin isä lohdutta  
 pelko pois katoaa  
 kun isä sylissään heijaa.  
 Kertoa kun pelkonsa saa  
 mieltä se rauhoittaa.



Kuva 11. Kun Rollea pelottaa -tunneloru

Yllä on esimerkkeinä kuvina neljästä eri tunteesta tehdystä tunnelorusta ja niihin liitetyistä kuvista (kuvat 8–11). Loput runot ovat työmme liitteissä (liite 7). Pienten ryhmässä lorut ja laulut ovat usein osa päivittäistä toimintaa (Helenius

& Lummelahti 2018, 170). Lorut, runot ja riimitetyt tukevat lapsen kielenkehitystä monipuolisesti. Lorut voivat auttaa lasta luomaan yhteyden siltaa toiseen ihmiseen, kun yhteistä kieltä ei vielä ole. (Ahonen & Roosin 2021b, 79–80.)

### **10.5 Sadut**

Sadut kirjoitimme osittain lorukuvien inspiroimina, joten käytimme samoja kuvia satujen ja lorujen kuvittamiseen. Jokaiseen tunteeseen kirjoitimme oman sadun. Satukuvat olivat A4 kokoisia ja kuvan toiselle puolelle oli liimattu kuvaan kuuluva sadun tekstiosuus. Saduista oli myös pelkkä lukuversio yhdelle A4-paperille tulostettuna. Sadut teksteineen laminoitiin, jotta ne kestäisivät paremmin käytössä. Kiviluotteen (2019, 24) mukaan sadut, jotka sisältävät tunteita, ovat hyviä synnyttämään keskustelua tunteista, näin samalla lasten tunneilmaisut keskustelun myötä kehittyvät. Hakkarainen ja Bredikyte (2013, 92–93) toteavat lisäksi, että satujen hidastettu tempo voi antaa lapsille mahdollisuuden samaistua ja saada tunnekokemuksia, mutta se jättää myös tilaa omalle mielikuvitukselle. Satujen kautta lapset usein saavat rivien välistä ajateltavaksi tärkeitä asioita, kuten inhimillisiä perusarvoja (mts. 93). Oman käsityksemme mukaan satujen kerronnalla on monia positiivisia heijastusvaikutuksia, kuten se, että niiden kerronta rikastuttaa lapsen sanavarastoa ja luo siten tarinan kertojan ja kuuntelijan välille. Sadut voivat uskoaksemme toimia pohjana lasten vapaalle leikille ja rikastuttaa myös heidän mielikuvitustaan.

**Rolle Röllin iltapelko**

(Kuva 1)

On talvi-ilta ja pitäisi käydä nukkumaan.  
 Rollen sängyn alta kuuluu kuitenkin kummallista ääntä ja Rolle  
 Röllii alkaa pelottaa.  
 Ihan kuin huoneessa olisi joku, mutta kuka se voi olla?  
 Jokin rapisee sängyn alla.



(Kuva 2)

Rolle laittaa silmät kiinni ja vetää peiton korviin, mutta rapina ei  
 häviä.  
 Rapina kuulostaa Rollesta pelottavalta, eikä uni tahdo tulla.  
 Rolle huutaa: *isä, minua pelottaa.*



(Kuva 3)

Isä tulee huoneeseen, ottaa Rollen syliin ja kysyy *mikä sinulla on  
 hätänä?*  
*Jokin rapisee sängyni alla, ja minua pelottaa,* Rolle vastaa.  
*Kurkistetaanko yhdessä sängyn alle?* Isä ehdottaa ja sytyttää  
 taskulampun.



(Kuva 4)

Rolle nyökkää ja tarttuu taskulamppuun. *Isä, tämähän on  
 jännittävää,* Rolle tuumaa!  
 Rolle ja isä kurkistavat sängyn alle ja näkevät siellä kaksi pientä  
 kiiltävää silmää.  
*Mutta katsos Rolle, sehän on pieni siili, sekin taitaa olla peloissaan!*  
*Kuinkahan se on tänne joutunut?*



(Kuva 5)

*Tulin tänne lämpimään, kun ulkona minua niin palelsi. Saisinko  
 tehdä talvipesäni tänne sängynsi alle, Rolle?* Siili vastaa.  
*Isä minusta se olisi hauskaa!* Rolle iloitsee, *sopiihan se isä?* Rolle  
 kysyy.  
*Tottahan toki! Meillä saat olla lämpimässä niin kauan kuin haluat,* isä vastaa.  
 Rolle-röllistä ja siilistä tulee ystävä ja Rollea ei enää pelota.



Kuva 11. Satu Rolle Röllin iltapelosta

Kuvassa 11 on malli pelkosadusta ja sen kuvituksesta. Pelkosadussa pelko häivenee, kun sen saa kertoa vanhemmalle ja pelon aiheuttama ääni selvitetään yhdessä.

**Viha-satu**

(Kuva 1)

Rolle-rölli on päiväkodissa ja on leikkihetken aika.

Rolle ja Totti leikkivät pikkuautoilla ja heillä on hauskaa.

Autot ajavat hirmuista vauhtia ja kaikkein nopein autoista on Rollen leikkiauto.

*Haluan ajaa autollasi*, Totti ilmoittaa, mutta Rolle ei tahdo luopua autostaan.

Rolle jättää auton parkkiin ja sillä välin Totti nappaa auton itselleen.



(Kuva 2)

*Älä ota sitä, se on minun autoni!* Rolle suuttuu.

Totti pitää autoa tiukasti kädessään, eikä halua antaa sitä takaisin Rollelle.

Rolle on vihainen, koska Totti otti hänen autonsa ilman lupaa. Hän puhisee

kiukusta, eikä enää halua jatkaa leikkiä.

*Olet tyhmä, en halua enää leikkiä kanssasi!* Rolle huutaa vihaisena ja lähtee pois leikkihuoneesta.



(Kuva 3)

Rolle tömistelee ystävänsä Kanasen luo, joka on juuri rakentamassa tornia palikoista.

Rollea kiukuttaa ja hänen tekee mieli tömistellä. Samassa hän horjahtaa ja kaataa vahingossa Kanasen tornin.

*Tyhmä torni, miksi se on minun tielläni!* Rolle puhisee ja puhkuu, eikä kiukku meinaa helpottaa.



(Kuva 4)

Samassa huoneeseen tulee Anna-opettaja, joka huomaa vihastuneen Rollen ja surullisen Kanasen.

Mikä täällä on hätänä, miksi sinä Rolle olet vihainen? Anna kysyy ja ottaa surullisen Kanasen syliinsä.



(Kuva 5)

Minua suututtaa koska Totti vei lempiautoni ilman lupaa, Rolle vastaa jo hieman rauhoittuneena. *Olisin halunnut leikkiä Kanasen kanssa palikkatornilla, mutta kaadoin sen vahingossa kun olin niin vihainen*, Rolle sanoo hiljaisella äänellä hieman surullisena.

Kiitos Rolle, että kerroit mitä tapahtui, Anna vastaa. Oletko sinä pahoillasi siitä, että kaadoit tornin?

*Kyllä olen, anteeksi Kananen. Voisimmeko rakentaa yhdessä uuden tornin?* Rolle kysyy ja Kanasen kasvoille nousee iloinen hymy.

*Muistahan Rolle, että seuraavalla kerralla kun sinua suututtaa, voit vaikka tömistellä kiukun ulos.*

*Kannattaa myös rauhoittua ennen kuin aloittaa uuden leikin*, Anna jatkaa.



(Kuva 6)

Totti on tullut paikalle ja hän ojentaa Rollelle auton takaisin.

*Anteeksi Rolle, että otin sinun autosi. Se ei ollut kivasti tehty. Voisimmeko kuitenkin leikkiä yhdessä?* Totti kysyy.

*Hyvä idea, rakennetaan autoille hieno torni ja siihen liukumäki!* Rolle huudahtaa riemastuneena.

Kiukku ja suuttumus ovat tipotiessään ja ystävykset pääsevät jatkamaan leikkiä iloisena.



Kuva 12. Vihasatu

Kuvassa 12 on esimerkki sadusta, kun kiukku ja viha saa vallan ja miten kiukku voi aiheuttaa riitaa ja paha mieltä ympärillä oleville. Kiukku häviää, kun siitä kertoo, ja sitä voi purkaa vaikka tömistelemällä. Ahosen ja Roosin (2021b, 205) mukaan konfliktit ovat arkipäiväisiä. Heidän mukaansa kuvakorttien tai kirjojen avulla voi lapsille selkeyttää tunteiden ja käyttäytymisen syy-seuraussuhteita.

**Rollen iloinen päivä**

(Kuva 1)

On aurinkoinen päivä ja Rolle Rölli on ulkona metsässä. Lämpö tuntuu mukavalta Rollesta. Rolle kuulee kaunist linnun laulua ja menee kastomaan mistä ääni kuuluu. Puussa istuu pieni lintu joka, laulaa iloisesti.



(Kuva 2)

Rollesta laulu on hyvin kaunist ja hän jää kuuntelemaan laulua ja alkaa itsekin laulaa mukana.

*Tiu tiu tiluli laa* lintu laula aja visertää. Rolle yrittää viheltää mukana muttei osaa, joten hän tyytyy vain hyräilemään.



(Kuva 3)

Paikalle tulee Bella peikko, joka on Rollen paras kaveri.

*Tule kuuntelemaan linnun laulua ja laulamaan minun kanssani*, Rolle pyytää.

Bella hymyilee ja vastaa: *Tottahan toki.*

Yhdessä Bella, Rolle ja lintu laulavat ja nauravat ja kaikilla on hauskaa ja kaikki ovat hyvin iloisia



(Kuva 4)

Kotona Rolle kertoo isä ja äiti rölliille kuinka iloinen päivä hänellä on ollut.

Äiti ja isä hymyilevät ja kuuntelevat iloisina Rollen kertomusta laulamista yhdessä linnun ja Bellan kanssa.



Kuva 13. Rollen iloinen päivä

Kuvassa 13 on satu Rollen iloisesta päivästä. Rolle on iloinen, ja ilo kasvaa jakamalla. Iloisesta päivästä on myös mukavaa kertoa vanhemmille.

**Suru-satu**

(Kuva 1)

Rolle, Kananen, Totti ja Bella ovat päiväkodissa. Päiväkotiryhmässä aloittaa tänään uusi lapsi, jonka nimi on Sulo.

Sulo on siiliperheen pienimäinen, eikä ole koskaan ollut erossa äidistä ja isästä.



(Kuva 2)

Äiti tuo Sulon päiväkotiiin aamulla, mutta Sulo ei tahdo jäädä hoitoon. Sulo alkaa itkeä ja pitää kiinni äitinsä kädestä.

*Äiti lähdetään kotiin*, Sulo nyhkyttää.

Anna opettaja ottaa sulon syliin ja äiti lähtee töihinsä. Sulo itkee lohduttomasti.



(Kuva 3)

Muut lapset tulevat eteiseen ihmettelemään sieltä kuuluvaa ääntä, itku saa heidätkin surulliseksi.

Miksi Sulo itkee? Muut lapset kysyvät Annalta.

*Sulo on surullinen, koska hänellä on ikävä äitiä*, Anna selittää lapsille.

*Minullakin on joskus ikävä äitiä ja isää, mutta päiväkodissa on kyllä tosi kivaa*, Rolle lohduttaa uutta ystäväänsä.

*Ottaisitteko Sulon mukaan kotileikkiin, niin hänelle tulisi parempi mieli?*

Anna ehdottaa ja lapset nyökkäävät.



(Kuva 4)

Sulo pyyhkii kyyneleet, lähtee mukaan leikkiin. Hänen mielensä on vielä haikea, mutta leikkiessä tulee parempi mieli, sen Sulokin pian huomaa. Iltapäivä koittaa ja isä tulee hakemaan Suloa kotiin. Sulon suru on tipotiessään ja hän odottaa jo huomisia leikkejä uusien ystävien kanssa.



Kuva 14. Suru satu

Kuvassa 14 on satu surun tunteesta. Surun aiheeksi valikoitui ikävä tai eroahdistus, johon uskoimme kohdeyleisöllä olevan samaistumispintaa. Suru vähenee, kun saa ensin lohdutusta sylissä, ja sitten voi leikkiä kavereiden kanssa.

Kuten teemahaastattelusta nousi esiin, tilaajamme toivoi satuja, joissa olisi selkeä kuvitus ja että saduissa tulisi ilmi tunne ja syy, mistä tunne syntyi ja miten tunteen kanssa tulisi toimia. Kiviluote (2019, 24) kuvaa, miten tärkeää on käydä läpi lasten kanssa keskustelua tunteista ja tunteiden synnystä ja miten tunteiden kanssa voi toimia. Satujen lukeminen on pedagogisesti perusteltua. Sadut auttavat tarttumaan isoihin teemoihinkin pienempienkin lasten kanssa (Ahonen & Roos 2021b, 76). Sadut auttavat lasta samaistumaan sadun hahmoihin ja satujen avulla hän käsittelee omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan. Erialaisten tekstien lukeminen tukee myös kielenkehitystä ja monilukutaitoa. (Helenius & Lummelahti 2018, 127.) Ahosen ja Roosin (2021b, 76) mukaan satujen maailmaan eläytyminen antaa mahdollisuuden ilmaista myös kehoillisesti itseään ja näin oppia muun muassa tunnetaitoja aikuisen sanoituksen avulla. Sadut voivat toimia näin ponnahduslautana leikeille ja mielikuvitusmatkoille satujen maailmaan.

### 10.6 Lotto-peli

Aivoriihessä nousi idea, että Lotto-peli voisi olla pienille lapsille helpompi kuin muistipeli. Toteutimme siis pelialustat ja -kortit Lottoon käyttäen satujen ja lo-rujen kuvia. Lotto-alustaan tuli kuhunkin 9 Rolle Röllin kuvaa. Pelialustojen koko on A4. Päiväkoti voi myöhemmin oman tarpeensa mukaan toteuttaa myös muistipelin, sillä heillä on sähköiset versiot kuvista.



Kuva 15. Rolle Röllin Lotto-peli

Lottopelejä (kuva15) teimme kaksi kappaletta, jotta peliä voisi pelata useampi aikuinen lasten kanssa samaan aikaan. Lotto-peli kehittää muistia ja pelin lomassa voi samalla puhua tunteista, kun tarkastelee millaisia ilmeitä pelin kuvissa hahmoilla on.

### **10.7 Palaute materiaalista**

Pidimme palautekeskustelun työelämän edustajien kanssa Teamsin välityksellä. Palautekeskustelun tarkoituksena oli nimensä mukaisesti käydä läpi varhaiskasvattajien koostamia huomioita luovuttamastamme tunnetaitomateriaalista. Olimme materiaalin yhteydessä antaneet käyttäjille arviointilomakkeen (liite 6), jossa kysyimme esimerkiksi käyttäjien havaintoja materiaalin toimivuudesta ja kohderyhmän reaktioita Rolle Röllin tunnetuokioista.

Varhaiskasvattajat olivat kokeilujakson aikana ehtineet testata lähes kaikkea materiaalia, ainoastaan Lotto-pelin testaus oli osalla testihenkilöitä jäänyt odottamaan sopivampaa hetkeä. Tunnelaululistasta he totesivat varmasti olevan tulevaisuudessa hyötyä koko päiväkodille.

Yleisiä huomioita, jotka toistuivat varhaiskasvattajien palautteissa, olivat lasten kiinnostuneisuus, innostuneisuus ja keskittyneisyys, materiaalien helppokäyttöisyys, tarinoiden sopiva pituus, tarinoiden ja kuvituksen hyvä yhteensopivuus ja niiden vastaaminen lasten kokemusmaailmaan. Ilosadusta kasvattajista kaksi mainitsi kiinnostuksen olleen hieman vähäisempää kuin muiden tunteiden kohdalla, mutta yleisesti ottaen lapset olivat kiinnostuneita kaikista materiaaleista, joidenkin varhaiskasvattajien mukaan he olivat jopa haltioituneita.

Myös laatikot saivat kiitosta. Laatikoiden visuaalinen ilme houkutteli niiden avaamiseen ja sisällön tutkiskeluun, jossa lapsia oli jouduttu hieman jopa topputtelemaan. Positiivista palautetta saimme myös siitä, että olimme huomioineet laatikoiden fyysisen sijainnin materiaaleja suunnitellessa. Ryhmän aikuiset kiittivät toteutuksessa myös siitä, että kullekin tunteelle oli oma laatikkonsa. Laatikot olivat sopivan kokoisia, visuaaliselta ilmeeltään yhteneväisiä,

materiaalia niissä riittävästi ja materiaalien laminointi mahdollistaa materiaalien käytettävyyden säilyvän toivottavasti pitkään. Lotto-pelin osalta työelämäkumppanimme totesivat, että pelin käyttäjäystävällisyyttä lisäisi se, että Lotto-kortit olisivat omissa pusseissaan.

Tunnelaulun kohdalla yleinen palaute oli positiivinen, vaikka toistaiseksi lapset eivät laulamiseen vielä olleetkaan osallistuneet, mutta leikissä olivat olleet mukana ja kuunnelleet aktiivisesti. Jotakin kehittämistä laulussa myös havaittiin: laulujen sanoitukset rytmiiin sopivimmiksi, eräässä palautelomakkeessa luki. Sanoituksia joutui varhaiskasvattajien mukaan paikoitellen miettimään uudelleen, jotta sanat istuisivat säveleen paremmin. Yksi varhaiskasvattajista totesi, että tunnelauluun voi keksiä loputtoman määrän tunteisiin liittyviä toimintoja. Tähän ideointiin, eli laulujen sanoittamiseen, voisi aivan hyvin ottaa mukaan vaikkapa vanhempia lapsia. Myös varhaiskasvattajat toivottavasti jatkavat tunnelaulun jatkotyöstämistä ja kehittävät siihen uusia tunteisiin sopivia toimintoja.

Materiaali tarjosi luontevan väylän lasten keskinäiselle ja lasten ja ryhmän aikuisten väliselle tunnekeskustelulle. Lapsilta oli esimerkiksi kysytty, milloin heillä on surullinen olo (samalla näytetty surullista Rolle Rölliä), johon lapset olivat vastanneet, että silloin kun on ikävä äitiä tai isää. Parannettavaa materiaalissa oli pelkokuva. Pelkotunnekuva oli herättänyt muutamassa tilanteessa kysymyksiä, eivätkä kaikki lapset olleet yhdistäneet Rolle Rölliin ilmettä pelon tunteeseen, vaan se oli sekoitettu ihmetykseen tai jännitykseen. Ajattelemmme materiaalien tekijöinä, että on hyvä ymmärtää, että eri tunteet saattavat eri ihmisillä näyttäytyä erilaisina kasvoniilmeinä. Teimme kuitenkin pelkokuvasta parannellun version ja toimitimme sen päiväkotiiin. Kuva 16 havainnollistaa kuvan muokkauksen.



Alkuperäinen pelko kuva väritysversiona



Uudistettu pelko kuva väritysversiona

Kuva 16. pelkoilmeen muutos

Eräs työelämäkumppanilta saatu palaute kertoi mielestämme siitä, että saavutimme materiaalipaketilla yhden tavoitteistamme. Tavoitteemme oli, että materiaali olisi helposti jatkojalostettavissa ja käyttötavat Palautteen mukaan *materiaali on monipuolisesti rikastettavissa*. Kokeilujakson aikana varhaiskasvattajat havaitsivat, että kuvia voi hyödyntää esimerkiksi siirtymätilanteissa. Tämä vastaa hyvin ajatustamme siitä, että varhaiskasvatuksen arjen tilanteet osoittavat materiaaleille uusia, monipuolisia käyttötapoja. Varhaiskasvattajat olivat innostuneita materiaalien käytöstä ja erityisesti kuvituskuvat Rolle Röllistä innostivat aikuisia.

Värityskuvia oli tulostettu ja todettu, että niissä on sopivia kuvia pienille väritettäväksi ja myös haastavampia, yksityiskohtaisempia kuvia isompien lasten värityspuuhaan. Materiaalin saatekirje/ohje oli varhaiskasvattajien mielestä selkeä ja riittävä.

Materiaaleja oli testattu myös 5-vuotiaiden ryhmässä. Materiaaleja voi siis soveltaa ja jatkojalostaa myös vanhempien lasten kohdalla. Tällöin tulee kuitenkin huomioida, että materiaalit tulee sovittaa ikätasoon. Nykyisellään sadut ovat todennäköisesti hyvin lyhyitä esiopetusikäisille lapsille, mutta niitä voi käyttää pohjana esimerkiksi sille, että lapset itse ideoivat satuun jatkokertomusta tai kuviin ihan uuden tarinan. Lukeminen ja yhteiset toimintahetket tunnetusti lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja vahvistavat lapsilla monia sosiaalisia – ja kognitiivisia taitoja, joten tunteita ja taitoja kannattaa ehdottomasti harjoitella kaikenikäisten lasten kanssa.

## 11 POHDINTA

Työmme tavoitteena oli tuottaa arjessa helposti toimivaa ja alle 3-vuotiaiden ryhmälle soveltuvaa tunnetaitomateriaalia. Jo kun lähdimme tuottamaan materiaalia, jouduimme jättämään pois toiveen listasta alle 3-vuotiaille sopivista pelisovelluksista tai -sivuista. Tässä olisi yksi mahdollinen jatkokehityksen paikka ja tutkimuksenkin kohde: miten lasten tunnetaitojen kehitystä voi tukea yhdessä ryhmänä pelattavilla pelisovelluksilla. Myös listaa tunnekirjoista tai tunnekirjasarjoista voisi koota ja ryhmitellä niin tunteiden kuin kohderyhmän iän

perusteella. Kenties jopa työelämäkumppanimme innostuu kehittämään ja laajentamaan materiaalikokonaisuutta.

Materiaalista saamamme palautteen perusteella voimme todeta, että olemme onnistuneet todella hyvin tavoitteissamme. Materiaali oli palautteen mukaan helposti käyttöönotettavaa, monipuolista ja herätti lapsissa kiinnostusta. Myös tunteet olivat varhaiskasvattajien mukaan sellaisia, joihin alle 3-vuotiaat pystyvät samaistumaan ja ymmärtämään. Materiaalia voisi jatkokehittää esimerkiksi Lotto-pelin kohdalta niin, että pelissä olisi vain neljä kuvaa ja se jää nyt yhteistyöpäiväkodin hartioille.

Teemahaastattelun perusteella tuotetun materiaalin tavoite oli tunnetaitojen oppiminen (taulukko 1). Yksi tämän otsikon alla olevista ajatuksista oli, että lapset oppisivat empatiataitoja. Ahonen ja Rooskin (2021b, 208) painottavat, että lapsi tarvitsee aikuisen esimerkkiä oppiakseen empatiataitoja. Samoin eräs kasvattaja teemahaastattelussa totesi: ” *ihminen mallioppii...* ” Joten materiaalimme ei yksinään tuota tämän oppimista, vaan sen lisäksi kasvattajien tulee itse olla empaattisia ja toimia sensitiivisesti lapsen kanssa tunteiden tunnistajana ja kanssasäätelijänä. Olemme kuitenkin todenneet, että satuja, loruja, kuvia ja lauluja voidaan käyttää tunnekasvatuksen apuna (ks. 8 Materiaalin toteuttaminen). Ahonen (2017, 220) toteaaakin, että valmiin materiaalin käyttö on hyvä lisä tunnetaitokasvatuksessa. Tunnetaitojen harjoittelun tukeminen on hyödyllistä monestakin syystä. Esimerkiksi Lajunen ym. (2016, 11) korostavat, että tunne- ja turvataitokasvatus vahvistaa lapsen itsetuntemusta, -arvostusta ja -luottamusta ja tukee hyvien vuorovaikutustaitojen oppimista. Tunteiden tunnistaminen ja huomioiminen auttaa lasta ymmärtämään, milloin hän on vaikkapa turvassa tai uhattuna.

Toinen tavoite materiaalillemme oli, että se olisi helposti saatavilla ja näin ollen tukisi sen hetkistä tilannetta. Tämä tukisi tunnetaitojen tilannekohtaista soveltamista (ks. Köngäs 2018, 201; Koivuniemi ym. 2021, 266). Tällaiseen joka tilanteeseen soveltuva materiaali vaatisi lisätutkimusta siitä, millaisia tilanteita lapsilla ryhmässä säännöllisesti syntyy. Tämä vaatisi pidemmän aikavälin havainnointia lapsiryhmässä, mikä ei tämän työn puitteissa ollut mahdollista.

Materiaalien tekijöinä meille tuottaisi iloa, mikäli Rolle Röllin tunnetaitomateriaaleja käytettäisiin myös vanhempien lasten tunnetaitotuokioissa. Tällöin on hyvä muistaa, että materiaaleja saattaa joutua muokkaamaan ikätason ja tilanteen mukaan. Kuten Hoffman ym. (2016, 77) toteavat 3-vuotias ajattelee vielä mustavalkoisesti, jolloin mielikuvituksissa seikkailevat kammottavat möröt ovat hänelle hyvin todellisia. Vanhempi lapsi taas ymmärtää, että mielen sisäinen maailma ja ulkoinen maailma eivät ole sama asia, joten pientä ja isoa lasta sama asia pelottaa eri tavalla.

Toivomme, että materiaalimme innostaa lapsia ja aikuisia tekemään tunnetaitojen harjoittelusta jokapäiväistä, ryhmädynamiikkaa lisäävää ja mukavaa yhdessä oloa. Toivomme, että Rolle Rölli juurtuu pysyvästi päiväkodin väen mieleen ja rikastuttamaan heidän päiviään.

## 12 TYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Luotettavuus tutkimuksessa on *tulosten tarkkuutta*, joka tarkoittaa, ettei tulokset ole sattumanvaraisia ja tutkimus on toistettavissa (Vilkkä 2015, 194). Laadullisen tutkimustyön luotettavuuden mittari on tutkija ja hänen rehellisyytensä. Luotettavuus arvioidaan tutkijan tekemien valintojen ja ratkaisujen pohjalta. Jokaista valintaa tutkijan tuleekin arvioida luotettavuuden näkökulmasta. (Mts. 196.) Valitsimme haastateltavat sen perusteella, että he työskentelevät juuri alle 3-vuotiaiden ryhmässä ja näin ollen heillä olisi näkemystä, millainen materiaali heidän ryhmälleen olisi tarpeellinen. Haastattelu kysymykset olimme pyrkineet laatimaan niin, että niiden avulla saisimme vastauksen tutkimuskysymykseemme. Teemahaastattelun litteroinnissa ja analysoimisessa pyrimme tarkkuuteen ja perusteltuun teemoitteluun. Toteutettavaksi tulevan materiaalin rajaaminen tapahtui valintamme kautta, mutta informoimme yhteiskehityspajassa mitä materiaaleja aiomme toteuttaa. Tunteiden rajaaminen neljään tapahtui osittain teemahaastattelun analysoinnin mukaan, mutta osin myös kirjoittavien ja alustavien keskustelujemme pohjalta. Materiaalin yhteiskehittäminen oli kehittämispäivänä sadun palautteen perusteella hyvä kokemus ja toive tehdä materiaalin loppuarviointi keskustellen nousi varhaiskasvattajilta itseltään.

Vain jos tutkimus suoritetaan hyvän tieteellisen käytännön (HTK) vaatimalla tavalla, on tutkimus eettisesti hyväksyttävä ja luotettava (Tutkimuseettinen neuvottelukunta s.a.). Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on suunnitella, toteuttaa ja dokumentoida tieteellinen toiminta huolella. Myös tarvittavat luvat ja suostumukset tulee olla hoidettuna (Keiski ym. 2023). Työn ja analysoimisen eettisyyden kannalta on tiedonhankinnan perustuttava oman alan kirjallisuuteen, tutkimuksiin, haastatteluihin käytännön kokemuksista ja tutkijan havaintoihin sekä oman työn analysoimiseen. Erittäin tärkeää on myös viitata asiallisesti toisiin tutkimuksiin. (Vilkkä 2015, 41–42; Keiski ym. 2023.) Keskeiset tutkimukset, joita käytimme teoriaosiossa, olemme koonneet taulukkoon (liite 1). Pyrimme noudattamaan näitä eettisiä periaatteita ja perustimme oman työmme sosiaalialan kirjallisuuteen ja pyrimme tarkkuuteen ja rehellisyyteen työssämme.

Kuten Windahl ja Välimaa (2012, 35) kirjoittavat, on kattava ja asiallinen dokumentaatio tärkeää koko tuotekehityksen ajan. Meidän ohjenuoranamme yhteistyössä työelämäkumppanin kanssa oli se, että teimme tapaamisista kattavat muistiinpanot ja ylläpidimme jatkuvaa dialogia yhteishenkilöemme kanssa. Näin varmistimme, että viestintä oli avointa ja meillä kaikilla osapuolilla oli ajantasainen käsitys ja ymmärrys siitä, missä vaiheessa prosessia olemme ja miten etenemme kohti yhdessä sovittua päämäärää. Nostamme esimerkiksi laadukkaasta dokumentaatiosta ja eettisestä tutkimusmenettelystä sen, miten toteutimme teemahaastattelun: haastateltaville lähetettiin tukittavien informaatiolomake (liite 3) ja tietosuojailmoitukset sekä ennakoon laaditut haastattelukysymykset (liite 4) ja haastattelu nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroitu teksti lähetettiin luettavaksi tutkittaville. Säilytämme haastattelutallennetta vain vaaditun ajan. Hyvän tieteellinen käytäntökin ohjeistaa, että aineiston keruuta ennen sovitaan aineiston käytöstä ja yhteistyön tavoitteista (Keiski ym. 2023). Paitsi haastattelu niin koko tuotekehitysprosessi oli hyvin ennakoon suunniteltu ja aikataulutettu niin, että siinä oli riittävästi aikaa eri vaiheissa tapahtuvalle asioiden omaksumiselle.

## LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. & Roos, P. 2021a. Untuvikot: Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibslibrary.com/reader/9789523701212> [viitattu 1.12.2023].

Ahonen, L. & Roos, P. 2021b. Untuvikot: Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2016. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Huhtala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 262–275.

Aro, T. 2013, Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa Aro, T. & Laakso, M. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti, 10–19.

Cante, E., Ornaghi, V., Grazzani, I., Pepe, A. & Cavioni, V. 2019. Emotion Knowledge, Theory of Mind, and Language in Young Children: Testing a Comprehensive Conceptual Model. *Frontiers in psychology* lehdessä numero, sivut joilla artikkeli on. Verkkolehti. Saatavissa: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02144> [viitattu 22.3.2024].

Coombs Richardson, R., Myran, S. & Tonelson, S. 2009. Teaching Social and Emotional Competence in Early Childhood. *International Journal of Special Education* 3, 143–149. Verkkolehti. Saatavissa: <https://eric.ed.gov/?id=EJ877946> [viitattu 2.11.2023].

Hakkarainen, P. & Bredikyte, M. 2013. Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet. Majavesi: Kogni Oy.

Hay, D. 2019. Emotional development from Infancy to Adolescence, Pathways to emotional competence and emotional problems. Abingdon: Routledge.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus: perusteita. 2. uudistettu painos. Helsinki: Books on Demand.

Hoffman, S., Holm, K. & Åhs, V. 2016. Motiivi 2. Kehittyvä ihminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Hyysalo, S. 2009. Käyttäjätuotekehityksessä. Tieto, tutkimus, menetelmät. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 97. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-558-301-7> [viitattu 10.12.2023].

Hännikäinen, M. 2016. Younger children in ECEC: focus on the national steering documents in the Nordic countries. Department of Education, University of

Jyväskylä. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201605022387> [viitattu 15.2.2024].

Innokylä s.a. Aivorihi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://innokyla.fi/fi/ty-okalut/aivorihi> [viitattu 13.9.2023].

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus Oy.

Jokinen, T. 2001. Tuotekehitys. 6., päivitetty ja korjattu painos. Helsinki: Aalto yliopisto Teknillinen korkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <http://lib.tkk.fi/Reports/2010/isbn9789526033204.pdf> [viitattu 13.9.2023].

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin Jyväskylä: PS-kustannus.

Keiski, R., Hämäläinen, K., Karhunen, M., Löfström, E., Näreaho, S., Varantola, K., Spoofo, S., Tarkiainen, T. & Aittasalo, M. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. E-kirja. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk> [viitattu 12.4.2024].

Kerola, K., Kujanpää, S. & Kallio, A. 2007. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. Opetushallitus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tunteesta-tunteeseen-ihmismielen-tarinat-kuvin-ja-sanoin> [viitattu 14.4.2024].

Kiviluote, J. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa: Tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat -opetusohjelman avulla: Varhaiskasvattajan käsikirja. Turku: JK-Kustannus ja koulutus Oy.

Koivuniemi, M., Kinnunen, S., Mänty, K., Järvenoja, etunimen alkukirjain. & Näykki, P. 2021. Varhaiskasvatushenkilöstön käsityksiä lasten tunteidensäätelytaitojen kehittymisestä –Käytäntöön integroitu koulutus ammatillisen kehittämisen tukena. *Journal of Early Childhood Education Research* 2, 264–292. Verkkojlehti. Saatavissa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114166> [viitattu 13.9.2023].

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka. H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Helsinki: Art House.

Kurki, K. 2017. Young children`s emotion and behaviour regulation in socio-emotionally challenging situations. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialium 174. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:9789526216973> [viitattu 19.3.2024].

- Köngäs, M. 2018. ”Eihän lapsil ees oo hermoja”: etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-064-7> [viitattu 13.10.2023].
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lahtinen, A. & Rantanen, J. 2019. Tunnetaidot opetustyössä. Opas haastaviin tilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lajunen, K , Andell, M., Laakso, M.-L. & Ylenius-Lehtonen, M. 2016. Tunne- ja turvataitoja lapsille: Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. 5. korjattu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lehtovirta, M. & Peltola, L. 2012. Ihmisen mielessä. Psykologian perusteet lähihoitajalle. Helsinki: Edita.
- Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. To-teuta käytännössä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mikkelin kaupunki s.a. Varhaiskasvatus ja esiopetus. Materiaalia alle 3-vuoti-aille. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oppiminen.mikkeli.fi/varhaiskasvatus-ja-esiopetus/tunne-ja-vuorovaikutuskasvatus/tunne-ja-vuorovaiku-tuskasvatuksen-polku/materiaalia-alle-3-vuotiaille/> [viitattu 22.11.2023].
- Mäkinen. T. 1999. Alle kolmevuotiaiden lasten päivähoidon sisäinen kehittämi-nen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena Kustannus, 295–321.
- Mäntyneva, M. 2016. Hallittu projekti. Jäntevästä suunnittelusta menestykselli-seen toteutukseen. Helsinki: Kauppakamari. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/Record/kaakkuri.221067?sid=3901458539> [viitattu 9.12.2023].
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uu-denlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Opetushallitus. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 3. muutettu painos. Helsinki: Opetushallitus. E-Kirja. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilas-tot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022> [viitattu 10.9.2013].
- Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111–127.
- Pöyhönen, J. & Livingston, H. 2020. Tunnetaitojen käsikirja. Askeleittain ete-nevä tunnetaito-ohjelma lapselle ja vanhemmalle. Karkkila: Kustannus Mäkelä Oy.

Rajalin, S., Pihlaja, P., Carter, A. S. C. & Rautakoski, P. 2021. Associations between social emotional and language domains in toddlerhood – The Steps Study. *Journal of Child Language Acquisition and Development-JCLAD* 223–248. Verkkoletti. Saatavissa: <https://science-res.com/index.php/jclad/article/view/16> [viitattu 10.11.2023].

Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. 2017. Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 413–426.

Rautakoski, P., Ursin, P. A., Carter, A. S., Kaljonen, A., Nylund, A., & Pihlaja, P. (2021). Communication skills predict social-emotional competencies. *Journal of Communication Disorders*, 106138. Verkkoletti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2021.106138> [viitattu 10.11.2023].

Repo, L., Paananen, M., Eskelin, M., Mattila, V., Lerkanen, M., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. E-kirja. Saatavissa: [https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI\\_1519.pdf](https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1519.pdf) [viitattu 22.11.2013].

Ruokonen, I. 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Huhtala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 124–137.

Saarinen, A., Lyytinen, P., Ahonen, T. & Lyytinen, H. 2023. Varhaislapsuus. Teoksessa Pulkkinen, L., Ahonen, T. & Ruoppila, I. (toim.) Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus, 34–100.

Salminen, J. & Salonen, E. 2022. Alle kolmevuotiaiden lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Teoksessa Heiskanen, N. & Syrjämäki, etunimen eka kirjain. (toim.) Pienet tuetut askeleet. Jyväskylä: PS-kustannus, 217–234.

Sandberg, E. 2023. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus. E-Kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/Record/kaakkuri.226939?sid=3901754552> [viitattu 26.9.2023].

Seppänen, M. 2022. Tunnetaidot voimavarana. Opas sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta s.a. Hyvä tieteellinen käytäntö. WWW-dokumentti. Päivitetty 11.4.2024. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk> [viitattu 12.4.2024].

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.

Vienola, V. 2016. Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa Huhtala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 164–180.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Windahl, R. & Välimaa, V. 2012. Tuotekehitysprojekti AMK-yritysyhteistyönä. Opas tekijöille ja toimeksiantajille. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163349.pdf> [viitattu 2.11.2023].

Liite 1: Käytetyt tutkimukset -taulukko

Tutkimuksen bibliografiset tiedot XAMK:n raportointiohjeiden mukaan	Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus	Aineisto ja aineistokeuru- sekä analyysimenetelmä	Keskeiset tulokset
<p>1.tutkimus Rautakoski, P., Ursin, P. A., Carter, A. S., Kaljonen, A., Nylund, A., &amp; Pihlaja, P. (2021). Communication skills predict social-emotional competencies. <i>Journal of Communication Disorders</i>, 93,[106138]. PDF- dokumentti.</p>	<p>Tutkimuksen tavoite oli tutkia preverbaalisen kommunikaation ja varhaisten kielellisten taitojen välisiä yhteyksiä varhaislapsuudessa sekä niistä seuraavia sosiaalis-emotionaalisia- ja käyttäytymisongelmia varhaislapsuudessa</p>	<p>Tutkimuksessa oli 395 lasta joiden kieltä arvioitiin 13 kuukauden ikäisenä MacArthurin (CDI-I) Varhaislapsuuden kommunikaation kehityksen inventaario ja sosioemotionaalista tasoa arvioitiin alle 17-kuukauden ikäisiltä (BITSEA) Lyhyt varhaislapsuuden ja taaperososiaalisuus ja emotionaalisarvio tutkimuksella. Materiaali ja menetelmä- tutkimus oli osatutkimus Suomalaisesta STEP-tutkimuksesta joka oli pitkittäinen tutkimus joka toteutettiin kahden vuoden aikana (2008-2010) monitie-</p>	<p>Lapsilla, joilla on vähäisesti prevbaaleja eleitä ja kielen vastaanotto-kykyä olivat suuremmassa riskissä, että heidän sosioemotionaaliset kykynsä viivästyisivät taaperoiässä, kuin niillä lapsilla joilla oli paremmat kommunikatiotaidot, mutta ei kohonneita sosiaalisemotionaalisia- ja käyttäytymisongelmia.</p>

		teellisesti Lou-nais-Suomen alueella. Tutkimus kutsun otti vastaan 1797 suomen- ja ruotsinkielistä äitiä, joilla oli 1827 lasta. Tutkimusta kerättiin kvantitatiivisella menetelmällä.	
2. Tutkimus : Rajalin, S., Pihlaja, P., Carter, A. S., & Rautakoski, P. (2021). Associations between social emotional and language domains in toddlerhood – the Steps Study. Journal of child language acquisition and development – JCLAD, 9(2), 223–248. PDF-Dokumentti.	Tutkimuksen tavoite oli selvittää, onko 18-kuukauden ikäisenä mitattujen sosiaalisemotionaalisten taitojen ja sosiaalisemotionaalisilla- ja käytösongelmilla ja 2-vuotiaana mitatulla kielitaidolla yhteys	Tiedot kerättiin 591. den lapsen vanhemmilta kysely lomakkeella suomalaisessa kohortti tutkimuksessa (STEPS-tutkimus). Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä.	Lapsilla, joiden sosioemotionaalinen osaaminen oli viivästynyt, sanasto oli pienempi mitattuna 24-kuukaudenikäisenä kuin lapsilla, joilla sama viivettä ei ollut. Sosiaaliemotionaaliset- ja käyttäytymisongelmat eivät liittyneet heikompaan kielitaitoon. Lapsen sukupuoli oli tärkein taustatekijä, joka vaikutti tytöillä kaikissa kieli-muuttujissa.
3. tutkimus: Köngäs. M. 2018 ”Eihän lapsil ees oo hermoja” : etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti.	Tutkimuksen tarkoitus oli lasten tunneällyn kuvaaminen päiväkodissa ja tavoite oli lisätä ymmär-	Tutkimus toteutettiin etnografisella videoinnimenetelmällä kolmessa suomalaisessa päiväkodissa.	Tulokset olivat yhtenäisiä kaikissa päiväkodeissa, jotka olivat tutkimuksessa.

	<p>rystä, miten lasten tunneälyä voi kehittää päiväkodissa.</p>		<p>Lapset tunsivat tarkasti tunteita ja emotionaaliset viestit niin itsensä kuin muissa lapsissa sekä aikuisissa. Muiden omanarvontunne kehittyi, kun lapset ymmärsivät heidän tunteitansa. Tunteiden sanottaminen ja säätely lisäsi toisten hyväksyntää lasten keskuudessa. Haasteita syntyi niille lapsille, jotka eivät ymmärtäneet tunteita nonverbaalisen viestinnän taustalla. Lasten emotionaalisen kehityksen keskeiseksi tekijäksi nousi tunneälytaidot.</p>
<p>4. Tutkimus: Koivuniemi, M., Kinnunen, S., Mänty, K., Järvenoja &amp; Näykki, P. 2021. Varhaiskasvatushenkilöstön käsityksiä lasten tunteiden säätelytaitojen kehittymisestä –Käytäntöön in-</p>	<p>Tutkimuksen tavoite oli selvittää millaiset käsitykset varhaiskasva-</p>	<p>36 Varhaiskasvatuksen henkilöstön jäsentä oli osallisena tutki-</p>	<p>Tutkittavien mielestä henkilöstön tarjoama tunteiden säätely</p>

<p>tegroitu koulutus ammatillisen kehittymisen tukena. <i>Journal of Early Childhood Education Research</i> 10. Verkkolehti.</p>	<p>tuksen henkilökunnalla oli tunteesäätelytaidoista lapsilla ja miten käytäntöön integroitu koulutus vaikuttaa käsitykseen lasten tunteesäätelyyn tukemiseen</p>	<p>muksessa ja aineisto koostu alkua- ja loppumittauksista, jotka toteutettiin video-ostimuloituilla verkkokyselylomakkeilla. Analyysi tehtiin sisältöanalyysin menetelmin.</p>	<p>tuki on tärkeä osa pedagogista toimintaa varhaiskasvatuksessa. Yli puolet nostivat esille tunteiden nimeämistä. Käytäntöön integroitu koulutus lisää varhaiskasvatuksen henkilökunnan ymmärrystä ja tietoisuutta, joka tukee sosiaaliemotionaalisten taitojen tukevan pedagogian muodostumista</p>
<p>5. Tutkimus: Coomb Richardson, R. Myran, S. &amp; Tonelson, S. 2009, Teaching social and emotional competence in early childhood. <i>International Journal of Special Education</i>. v24 n3. PDF-dokumentti.</p>	<p>Tutkimuksessa arvioitiin sosiaalisten taitojen opettamisen vaikutusta</p>	<p>Osallistujat olivat keskimäärin lähes viisivuotiaita ja heitä oli 30. analyysi kerättiin SSAS lomakkeella jokaisesta lapsesta havainnoimalla lapsia listan avulla ennen ja jälkeen opetusohjelmaa.</p>	<p>Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettamisella oli vaikutusta lasten sosiaalisiin taitoihin.</p>
<p>6. Tutkimus: Repo, L., Paananen, M., Eskelin, M., Mattila, V., Lerkanen, M., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. &amp; Hjelt, H. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa 2019. PDF-dokumentti.</p>	<p>Arvioinnin tavoite oli tiedon tuottaminen ollaanko varhaiskasvatuksensuunnitelman sisällöt</p>	<p>Kerätty laadullisena ja määrällisellä aineiston keruu menetelmillä. Otanassa vastanneita oli</p>	<p>Keskeisempinä tuloksina oli, että laatu on hyvin vaihtelevaa</p>

	<p>saavutettu ja mitä kehittämistarpeita on?</p>	<p>332 päiväkodinjohtajaa, 828 lastentarhaopettajaa ja 814 lastenhoitajaa</p>	<p>vaa varhaiskasvatuksessa. Hyvää oli päiväkodin ilma-piiri, ruoka-kasvatus ja kielellisesti rikas maa-ilma. Myös perhepäivähoito oli ko-ettu hyvänä hoitomu-ona. Kehitettävää oli erityisesti taiteellisessa ilmaisussa ja monilukutai-doissa puut-tet korostui-ivat erityisesti myös alle 3-vuotiaiden pedagogi-assa.</p>
--	--	---	--

Liite 2: Tunnetaitomateriaalin kartoitus -taulukko

**Tunnetaitomateriaalin kartoitus**

Materiaalin lähde/ tietoa materiaalista	Materiaali ja maksullisuus	Minkäikäiselle suunnattu
Kiviluote, J. 2018. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa: Tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat -opetusohjelman avulla, Varhaiskasvattajan käsikirja. 1. painos. Piispanristi: JS-Kustannus ja koulutus OY.	Kirja Maksullinen	Kolmevuotiaista ylöspäin
Fanni emotions. 2023. Tuotteet: Miu sarja. WWW- dokumentti. <a href="https://fanniemotions.com/tuote-osasto/miu-sarja/">https://fanniemotions.com/tuote-osasto/miu-sarja/</a>	Kirjasarja Maksullinen	Miu sarja 2023 ilmestynyt suunnattu 0–3-vuotiaille
Fanni emotions. 2023. Tuotteet: Fanni sarja. Saatavissa: WWW-dokumentti: <a href="https://fanniemotions.com/tuote-osasto/fanni-sarja/">https://fanniemotions.com/tuote-osasto/fanni-sarja/</a>	Kirjasarja Maksullinen	Fanni sarja 3–8-vuotiaille
Publiva Oy. 2020. Molli. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://molliinmaailma.fi/kasvattajalle/">https://molliinmaailma.fi/kasvattajalle/</a>	Kirjasarja Mollin superkortit Maksullisia	+2-vuotiaille
Lasten ja nuorten keskus. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: WWW-dokumentti. Saa-	Kirjasarja Materiaalipaketit Maksullinen	4-vuotiaille

tavissa: <a href="https://www.las-tenjanuortenkeskus.fi/piki-toiminta/piki-materiaalit/">https://www.las-tenjanuortenkeskus.fi/piki-toiminta/piki-materiaalit/</a>		
Lautapeliti- s.a. <a href="https://www.lautapeliti.fi/product/29834/tunteiden-varit">https://www.lautapeliti.fi/product/29834/tunteiden-varit</a>	Lautapeli maksullinen	4-vuotiaista ylöspäin
Mäkelä. 2021. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://www.kustannusmakela.fi/tuote/ensimmainen-tunnekirjani/">https://www.kustannusmakela.fi/tuote/ensimmainen-tunnekirjani/</a>	Kirja Maksullinen	0-3-vuotiaille
Suomen mielenterveys ry. Tunnekortit varhaiskasvatukseen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen/">https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen/</a>	Tulostettavia kortteja ja ideoita korttien käyttöön Ilmainen	Ei suoraa ikäsuositusta, mutta oma arviomme sopii ehkä 5-vuotiaista ylöspäin.
Värinautit. s.a. Tunne- ja vuorovaikutustaidot. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://www.varinautit.fi/tunnetaidot/">https://www.varinautit.fi/tunnetaidot/</a>	Tulostettavia pelejä, kortteja ja julisteita. Ilmainen	Ei suoraa ikäsuositusta, mutta oma arviomme on alakouluikäisille.
Pikkuli. 2023. Pikkuli. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://www.pikkuli.fi/">https://www.pikkuli.fi/</a>	Kirjoja, verkkopelejä, videoita, tunnekortteja, Tv-sarja. Koulutus webinaareja: Mm. maksuton koulutus alle 3-vuotiaden tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetuksen kehittämiseen  Osa materiaaleista ilmaisia	Materiaalit sopivat koko perheelle

<p>Kuvilla. s.a. Tunnetaidot. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://sites.google.com/view/kuvilla/materiaalit/tunnetaidot">https://sites.google.com/view/kuvilla/materiaalit/tunnetaidot</a></p>	<p>Tulostettavia tunnekuvia, tunnemittareita Ilmainen</p>	<p>Ei ikäsuositusta. Oma-arvioimme 3-vuotiaista ylöspäin.</p>
<p>Papunet. s.a. Tunnetaidot. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://papunet.net/materiaali/tunteet-ja-tunnetaidot/">https://papunet.net/materiaali/tunteet-ja-tunnetaidot/</a></p>	<p>Kuvamateriaalina: tunneasteikko, tunnekuvia, tunne' Ilmainen</p>	<p>Kuvat soveltuvat minkäikäisille vain</p>
<p>Viitottu Rakkaus. s.a. Tunnetaidot. WWW-dokumentti. Saatavissa: <a href="https://viitotturakkaus.fi/">https://viitotturakkaus.fi/</a></p>	<p>Tulostettavia tunnepelejä, tunnekuvia, Tunnemittareita, tunnelaulu, tunnista tunteet Ilmainen</p>	<p>Ei ikäsuositusta, riippuu materiaalista minkä ikäiselle sopii, osa sopii kaikenikäisille osa 5-vuotiaista ylöspäin</p>

Liite 3: Tutkittavien informointilomake

### **Tutkittavien informointilomake**

Hyvät varhaiskasvattajat,

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta, jota opiskelemme varhaiskasvatuksen painotuksella.

Teemme parhaillaan opinnäytetyötä, jossa päiväkotinne on työelämäkumppanimme ja toivoisimme teiltä konkreettista apua opinnäytetyömme käytännön toteutuksen fokuksen kirkastamiseen.

Olemme yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa pohjustaneet aihettamme, joka on *tunnetaitomateriaalin tuottaminen alle 3-vuotiaille lapsille*, ja toivoisimme teiltä ajatuksia, näkökulmia ja toiveita tähän aiheeseen liittyen.

Olemme alustavasti sopineet, että tulisimme tiimipalaveriinne tekemään napakan, mutta kattavan haastattelun, jonka kysymykset lähetämme nähtäviksenne etukäteen. Toivomme, että teillä olisi mahdollisuus osallistua haastatteluumme ja kertoa ammattilaisina ja juuri kohderyhmän lapset tuntevina näkemyksiänne siihen, miksi nykyinen tunnetaitomateriaali ei ole sopivaa alle 3-vuotiaille lapsille ja toisaalta millaista materiaalia toivoisitte käyttöönnne. Lopultahan hyvin koottu tunnetaitomateriaali palvelee niin teitä työntekijöitä kuin päiväkodin lapsiakin.

Haastattelu voidaan toteuttaa tiimipalaverissanne päiväkotinne tiloissa, meille kaikille yhteisesti sopivana ajankohtana. Haastattelun kesto on arviolta 45minuuttia, maksimissaan tunnin. Nauhoitamme haastattelun, jotta voimme hyödyntää toiveitamme mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, emmekä toimi jatko-työssä vain oman muistimme varassa.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastattelumateriaalia tullaan hyödyntämään vain opinnäytetyössä luottamuksellisesti ja niin, että vastaajien anonymiteetti säilyy. Haastattelun materiaaleja säilytetään vain sen aikaa kuin se on työmme tekemisen kannalta välttämätöntä, eli mitään haastattelumateriaaleja emme arkistoi vaan hävitämme ne asianmukaisella tavalla työmme valmistuttua.

Yhteistietomme: (salattu tietosuojan vuoksi, yhteystiedoissa oli puhelinnumero ja koulunsähköpostiosoite)

#### Liite 4: Haastattelurunko

##### **Haastattelurunko työntelijoille**

1. Miten olette käyttäneet nykyistä tunnetaitomateriaalia alle 3-vuotiaille tähän mennessä?
2. Miksi tämänhetkinen materiaali ei sovi mielestänne alle 3-vuotiaille?
3. Millaista materiaalia toivotte peli, leikki, kuvia, lauluja satuja, jotain muuta, mitä?
4. Mitä tunnetaitoja alle 3-vuotiaiden tulisi mielestänne oppia?
5. Mitkä tunnesanat alle 3-vuotias mielestänne käsittää?
6. Miten pitkä tunnetaitotuokio mielestänne sopisi alle 3-vuotiaiden ryhmään?

## Liite 5: Yhteissuunnittelupäivän agenda

Hei

Yhteissuunnittelupäivä 6.3.2024 klo 12.15–13.45 päiväkotinne pienten ryhmän aikuisille

Tässä muutama asia, jota olemme ajatelleet, että voisimme pohtia yhdessä suunnitteluiltpäivässä. Näitä voi oman ehtimisen mukaan pohdiskella jo etukäteen.

1. Tunnetaitopaketin sisällön läpikäynti ja perustelut valituille materiaalille
2. Laulun ”Jos sul lysti on” sanoittaminen: tunteisiin (*ilo, suru, pelko, viha*) sopivaksi. Kolme tai neljä säkeistöä jokaiseen tunteeseen liittyen.
3. Satujen ja runojen läpikäynti ja palaute niistä, onko tarvetta ns. alkusadulle, jossa esitellään sadun hahmot?
4. Satuja varten tehtävä alusta
5. Rolle Röllistä piirretyt tunnekuvat – palaute kasvattajilta
6. Muita toiveita tai ajatuksia

## Liite 6. Arviointilomake

### **Arviointilomake: Rolle Röllin tunnetaitomateriaalit alle 3-vuotiaille**

Materiaalien koekäytössä pyydämme kiinnittämään huomiota seuraaviin asioihin:

- materiaalien visuaalinen ilme
- kuvien toimivuus ja ymmärrettävyys lapsille
- tarinoiden/lorujen helppolukuisuus ja tarinoiden ymmärrettävyys lapsille
- materiaalien käyttäjäystävällisyys ja helppokäyttöisyys
- mahdollisuus käyttää materiaaleja monipuolisesti
- mahdollisuus käyttää materiaaleja ilman etukäteisvalmisteluja

1. Millaisia huomioita teit, kun luit lapsille tunnesatuja/loruja? Voit kertoa sekä omista havainnoistasi käyttäjänä että lasten reaktioista.

2. Tukiko Lotto-peli mielestäsi tunnetaitojen opettamista? Jos kyllä, niin miten.

3. Oliko *Jos sul lysti on* -tunnelaulu lapsille helppo (tai helposti opeteltavissa) ja istuivatko sanat säveleen mielestäsi hyvin?

4. Mitä muita huomioita teitte lasten reaktioista materiaalin koekäytön aikana?

5. Oliko lasten mielestäsi helppo käsittää kaikki neljä perustunnetta (ilo, suru, viha ja pelko) jotka tunnetaitomateriaalien pohjalle valittiin?

6. Muutos/korjausehdotuksia materiaalille?

7. Lisätoiveita tai jatkokehittämideoita materiaalille?

## Liite 7. Tunnelorut

Rolle Rölli on iloinen  
Iloista Rollea naurattaa  
iloisena Rollea aina laulattaa.

Rolle Rölli on iloinen  
koska päivä on paisteinen.

Tilu lilu tilu lilu laa, onnen lintu laulaa.  
Tilu lilu tilulu laa tiu tiu tiu taa  
onnen lintu nauraa.  
Tilu lilu tilu lilu laa  
laulu Rollen iloiseksi saa.  
Tilu lilu tilu laa, lauluun yhtyä saa.

Iloa on ystävä omistaa  
iloa on omastaan jakaa.  
yhdessä kun iloitaan  
ilo on aina parempaa.

On päiväkodissa ilo olla  
Rollella on kavereita joka puolella  
On leikkiä, laulua ja iloista touhua  
Syödään ja levätään, sitten taas leiki-  
tään  
Kun iltapäivä koittaa, äiti Rollen kotiin  
nappaa,  
Kotona halataan ja suukotellaan,  
yhdessä hassutellaan.

Niin tuli kylään mielipaha  
kun kipeänä on Rollen maha  
Siksi Rollea nyt surettaa  
Kuka voisi Rollea lohduttaa?

Rolle Rölli on surullinen  
Rolle Rölliä itkettää,  
siksi Rolle itkeä pillittää.

Niin on Rollella paha mieli  
kun kettu Rollen avaimen nieli.

Känkättää kiukuttaa keljuttaa  
suututtaa sapettaa sieppaa  
hermostuttaa harmittaa hiertää.  
Ravista rentoudu rauhoitu  
puuskuta puhise puhalla  
hengitä hiljene huokaise.

Suuttumus suuri  
valtaa Rollen mielen juuri.  
Rolle on nyt tosi vihainen  
uusi paita kun on ihan likainen.

Rolle Rölli suuttui  
ja naama ihan punaiseksi muuttui  
pikku auton kädestä otti  
Rollen ystävä Totti

Nyt en ala  
sanoi kiukkuinen kana  
Rolle kun kanan leikin sotki  
kana maatta tömisti ja potki

On joskus ikävä isää ja äitiä  
Itkettää ja surettaa,  
silloin kaverit voi lohduttaa  
ei hätää sinulla ole, ystävä,  
sylissä aina surra saa  
Syli pahan mielen pois haihduttaa.

Pimeässä pelko mielen valtaa  
mielikuvitus pelolle siivet antaa  
varjo näyttää valtavalta  
mitäköhän löytyy sängyn alta

Kun Rollea pelottaa  
silloin isä lohdutta  
pelko pois katoaa  
kun isä sylissään heijaa.  
Kertoa kun pelkonsa saa  
mieltä se rauhoittaa.

Kaikenlaista pohtii pelokas mieli  
peloissaan kun on Rolle pieni.  
Univalo lohdun antaa  
pelon mahdin karkoittaa.

Pimeässä joku rapisee  
Ja Rollen käsi vapisee  
Pelottaa ja jännittää,  
Mikä on ääni tää?  
Äiti valot päälle laittaa  
ja Rollen syliin ottaa,  
Rapina olikin vain tuuli,  
se ulkona humisi juuri.